

SPANNING

VAKBEWEGING IN BEWEGING

UITGAVE VAN HET WETENSCHAPPELIJK BUREAU VAN DE SP

Versijnt 11 keer per jaar, jaargang 12, nummer 2, februari 2010

VAKBEWEGING IN BEWEGING

Al enkele jaren probeert de vakbeweging de werknemers in de schoonmaak te organiseren. Het is een sector met een lage organisatiegraad en de werkomstandigheden zijn soms flink onder de maat. Waar vakbonden zwak zijn, zijn de arbeidsomstandigheden meestal slecht. Het omgekeerde is ook vaak waar. Waar sterke vakbonden bestaan, zijn de lonen meestal hoger dan in andere sectoren, en ook de arbeidsomstandigheden zijn daar over het algemeen beter.

Toen het socialisme ontstond kwamen de eerste socialisten al gauw tot het inzicht dat maatschappijverandering alleen kon plaatsvinden als ook de grootste klasse zich daarvoor zou inzetten. Die klasse, de arbeidersklasse, had namelijk zoveel potentiële macht om door stakingen het maatschappelijke leven stil te leggen dat zij de eigenaars zo konden onteigenen. Het onteigenen van de eigenaars, het breken van de macht van het kapitaal, was volgens socialisten de weg naar een betere wereld. Onafhankelijk van die socialisten waren arbeiders zelf al begonnen zich te organiseren in vakbonden, organisaties die tot doel hebben om de belangen van hun leden te behartigen op het gebied van lonen en arbeidsomstandigheden. Ze stredden voor hoger loon, korter werken, prettigere werkomstandigheden, maar ook voor betere sociale wetgeving. Het lag dan ook voor de hand dat vakbewegingen en socialistische groepen elkaar ontmoetten. Voor socialisten was de vakbeweging immers de plek waar ze aansluiting vonden bij de arbeidersklasse die de wereld zou verbeteren. Omgekeerd konden vakbondsleden de socialisten gebruiken in hun dagelijkse strijd voor verbetering.

In deze Spanning gaan we uitgebreid in op de relatie tussen vakbonden en socialisten. Jan Marijnissen en Paul Ulenbelt vertellen hun eigen geschiedenis met de vakbeweging. Hoe socialisten daar in de jaren zeventig mee omgingen, maar vooral ook hoe SP'ers van nu zich in kunnen zetten

voor de vakbeweging zonder daarmee in conflict te raken. Sjaak van der Velden geeft aan de hand van de geschiedenis een aantal voorbeelden van hoe het niet moet, hoe in het verleden linkse partijen vakbonden wel eens voor hun karretje spanden en zo de bond te gronde hielpen.

Het voortbestaan van de vakbeweging wordt al tientallen jaren bedreigd. Rechtse politici en opiniemakers roepen al sinds de economische crisis van de jaren zeventig dat het afgelopen moet zijn met de macht van de bonden, en veel ondernemers roeren diezelfde trom. Bijna niemand maakt het echter zo bont als Margaret Thatcher in Engeland presteerde. Tiny Kox beschrijft hoe zij en haar conservatieve partij midden jaren tachtig doelbewust de mijnwerkersbond in de val lokten.

Een positiever geluid horen we van de vakbondsbestuurders Stam en Schellenberg. Door strijd valt de vakbeweging zeker te redden, maar dan moet het polderen wat naar de achtergrond. Henk van der Kolk, voorzitter van FNV Bondgenoten, steekt de SP een hand toe. Hij zou het een goed idee vinden als de SP eens met de top van de vakbond zou overleggen.

Tuur Elzinga en Dennis de Jong gaan in op het internationale karakter van de vakbeweging. Het kapitaal is internationaal georganiseerd, wat betekent dat de vakbeweging ook veel meer op de internationale strijd in zal moeten zetten.

Ron Meyer, organizer bij FNV Bondgenoten en raadslid in Heerlen, laat zien hoe het moderne werk van de vakbeweging erg lijkt op hoe de SP werkt. Naar de mensen, door de mensen.

Ronald van Raak begint de nieuwe reeks Het Rijke Rooie Leven met commentaar op een van de bekendste stakingsprenten uit de Nederlandse geschiedenis.

INHOUD

3	"EEN ZWAKKE VAKBOND SPEELT RECHTS IN DE KAART"
6	SOCIALISTEN IN DE VAKBEWEGING
10	THATCHER WILDE NIET BUIGEN, DUS MOEST DE BOND BARSTEN
14	POLDER WORDT MOERAS
16	"WIJ LIGGEN NIET BIJ DE PVDA ONDER DE DEKENS, MAAR OOK NIET BIJ DE SP"
18	BUURTEN IN BEDRIJVEN: DOEN!
19	'HUN STRIJD, ONZE STRIJD, INTERNATIONALE SOLIDARITEIT!'
22	DE VAKBEWEGING EN EUROPA
24	SPIERBALLEN KRIJG JE NIET VANZELF!
26	HET RIJKE ROOIE LEVEN
28	OPINIE

COLOFON

Spanning wordt uitgegeven door het Wetenschappelijk Bureau van de SP

Een abonnement kost 12 euro per jaar voor SP-leden en 25 euro voor niet-leden. De betaling gaat per incasso.

Abonnementenadministratie

Vijverhofstraat 65

3032 SC Rotterdam

T (010) 243 55 40

F (010) 243 55 67

E administratie@sp.nl

Redactieadres

Vijverhofstraat 65

2032 SC Rotterdam

T (010) 243 55 35

F (010) 243 55 66

E spanning@sp.nl

Redactie

Diederik Olders

Sjaak van der Velden

Redactieraad

Hans van Heijningen

Tiny Kox

Ronald van Raak

Arjan Vliegthart

Basisontwerp

Thonik en BENG.biz

Vormgeving

Antoni Gracia

Robert de Klerk

Gonnie Sluijs

Chris Versteeg

Foto cover

Bert Spiertz / Hollandse Hoogte

“EEN ZWAKKE VAKBOND SPEELT RECHTS IN DE KAART”

JAN MARIJNISSEN EN PAUL ULENBELT OVER DE RELATIE SP-VAKBEWEGING

Tekst: Sjaak van der Velden

De vakbeweging staat onder druk. Rechts probeert de vakbeweging al tientallen jaren de put in te praten, maar ook van binnenuit klinken steeds weer kritische geluiden over de koers die de vakcentrales en dan vooral de Federatie Nederlandse Vakbeweging (FNV) volgen. De socialistische beweging is vanouds nauw verbonden met het wel en wee van de vakbonden. Tijd voor een gesprek met de voorzitter van de grootste socialistische oppositiepartij en de woordvoerder Sociale Zaken van de SP-fractie in de Tweede Kamer. Het woord is aan Jan Marijnissen en Paul Ulenbelt.

Jullie hebben beiden ervaring met werken in en buiten de bonden. Hoe ging dat?

Jan Marijnissen: “Binnen de vroege SP hadden we een soort alternatieve vakbond, Arbeidersmacht. Die was in 1970 ontstaan in de Rotterdamse haven maar sloeg daarna vooral aan in Brabant. De bonden waren erg braaf en volgzzaam. De NKV-bonden (Nederlands Katholiek Vakverbond – red.), met namen als St. Joris en St. Lambertus, waren heer en meester in de bedrijven. Het NVV (het socialistische Nederlands Verbond van Vakverenigingen – red.) ontbrak hoegenaamd. Wij hadden absoluut geen vertrouwen in de aanpak van de bonden en deden alles

Het standbeeld van Fré Meis in Oude-Pekela

buiten ze om. We bouwden onze eigen netwerken op door mensen thuis te bezoeken. Als je dat aan de poort deed, dan durfde niemand te praten natuurlijk, maar door frequent bij mensen langs te gaan hoorde je wat de problemen waren. Als er iets aan de hand was, dan deelden we een pamflet aan de poort uit, richtten we een actiecomité op, bleven we de mensen goed informeren, en gingen uiteindelijk tot actie over.

In Oss bijvoorbeeld waren we sterk vertegenwoordigd bij bedrijven als Philips, Zwan-Hartog, Bergoss, Thomassen en Drijver, Desso en Organon. We hebben verschillende stakingen georganiseerd. De grootste waren die bij Bergoss in 1973, en die bij Desso in 1977. De eerste duurde een week, de andere maar liefst twee weken. We deden dat helemaal op eigen kracht, buiten de bonden om. We collecteerden in het hele land om de stakers een uitkering te kunnen geven.

Later probeerden we ook met succes om in ondernemingsraden gekozen te worden. Vooral bij Zwan-Hartog en Philips werd dat een groot succes. Het gaf aan hoeveel vertrouwen we hadden gewonnen onder de mensen. In de jaren tachtig verliep het allemaal; mensen werden banger om hun nek uit te steken. Begin jaren negentig zijn we daarom definitief gestopt met Arbeidersmacht, en hebben we ons aangesloten bij de FNV."

Paul Ulenbelt: "Wij pakten het anders aan. Ik was lid van de CPN en wij organiseerden wat we Bedrijvenwerk noemden. Dat waren tamelijk losse contacten van mensen van binnen en buiten de partij die als het nodig was naar buiten traden als een actiecomité. In Groningen waren regelmatig bijeenkomsten van de gezamenlijke actiecomités, gericht op het verenigen van georganiseerden en ongeorganiseerden; vooral om de bonden onder druk te zetten. Ons motto was meer 'de bond is van ons' en daarom stelden we als eis bij acties altijd direct dat de

stakingskassen open moesten. Wat wij als een groot probleem zagen was het grote aantal ongeorganiseerden, wij vonden dat alle arbeiders lid van de bond moesten worden.

Wij deden wel aanzetten tot stakingen met onze actiecomités in bijvoorbeeld de strokarton en de scheepsbouw. Een bekende naam uit die tijd is Fré Meis, een communist die op handen werd gedragen.

De bestuurders van de bonden waren daar natuurlijk helemaal niet blij mee. Zo zei een van die bestuurders tijdens de strokartonstaking van 1969 dat de mensen in Oude Pekela vrij links zijn en 'het ontwikkelingspeil schijnt daar vrij laag te zijn en het aantal BLO-kinderen vrij hoog'. Nou, je snapt dat die opmerking door de leden niet in dank werd aanvaard. Hij is dan ook overgeplaatst."

Zo te horen was er een groot wantrouwen tegen de officiële bonden?

Jan Marijnissen: "Daar was ook wel reden toe. De bonden bakten er niet veel van. Hoewel ze toen veel actiever waren dan nu. Maar je moet zijn waar de mensen zijn, en dat was in de bonden. Bovendien: wat kan zo'n klein regionaal bondje nu op de lange duur uitrusten? Eigenlijk was zowel onze vroegere aanpak als die van de CPN tamelijk sektarisch. We hebben nu als politieke partij contact met alle geledingen binnen de vakbeweging. We moeten actieve leden hulp en faciliteiten bieden, maar overleg met iemand als Agnes Jongerius zeker niet uitsluiten. In 2003 ben ik bijvoorbeeld actief betrokken geweest bij de oprichting van De Maat Is Vol, dat de stoot heeft gegeven tot de grote Coolsingel- en Museumpleinacties van een jaar later.

Een probleem van de vakbeweging is denk ik wel dat men nogal een dwarrelkoers volgt. De uitgezette lijn is voor vrijwel niemand duidelijk en dat schept verwarring onder de leden. En dat leidt tot een gebrek aan vertrouwen om strijd te kunnen winnen. Kijk naar de AOW-acties nu."

Paul Ulenbelt: "De bonden moeten zich volgens mij inderdaad opnieuw oriënteren op wat ze willen. In de hoogtijdagen van het neoliberalisme was de teneur dat men af wilde van het collectieve optreden. Alles moest individueel. Uit die tijd stammen ook plannen om de vakbeweging om te vormen tot een soort sociale ANWB.

Zoals ik het zie zou de vakbeweging zich weer moeten richten op het vakmanschap van mensen; het heet niet voor niets vakbeweging. Door alle fusies die door de leiding in gang zijn gezet hebben leden niet meer het gevoel dat ze samen met vakgenoten in een bond zitten. Ja, bij journalisten is dat nog wel het geval. Maar wie kan zich nou iets voorstellen bij Bondgenoten?

Wat ook erg is veranderd, is het huidige gebrek aan een maatschappijvisie. Vroeger bemoeide de vakbeweging zich met kernbewapening, de oorlog in Vietnam en ga zo maar door. Nu hoor je van sommige bestuurders alleen nog maar plannen over loopbaanontwikkeling en cao's à la carte."

Jan Marijnissen: "Maar goed, hoe je het ook bekijkt, de partij staat natuurlijk los van de vakbeweging. We hebben onze ideeën over hoe het anders zou kunnen, maar we

gaan niet georganiseerd binnen de bonden opereren. Die rabiante haat binnen de bonden zoals die vroeger bestond tegen alles links van de PvdA bestaat gelukkig niet meer. Dat komt zeker ook omdat wij met open vizier optreden. Wat we doen wordt door iedereen gekend en herkend.”

Paul Ulenbelt: “Precies, leden van ons zijn actief in diverse vakbonden, maar ze hebben daar hun eigen verantwoordelijkheid. We vertellen ze niet wat ze daar moeten doen. Wel maken we onze zienswijze duidelijk en we proberen mensen te inspireren. We zijn echt betrokken, maar moeten geen spelletjes spelen. Ik merk in de praktijk trouwens dat we de ene keer beter aansluiten bij FNV-leden en een andere keer beter bij CNV'ers. Dat punt dat ik eerder noemde, over die vaktrots, vindt juist vaak weer meer weerklank bij leden van de Unie.”

Onder leden van de FNV schijnt de sympathie voor de SP tegenwoordig zelfs groter te zijn dan voor de PvdA.

Paul Ulenbelt: “Ja, ‘de Tomaten hebben de Rozen verdreven’ lees je dan, maar daar gaat het ons natuurlijk niet om. Wij vinden gewoon oprecht dat we de mensen moeten steunen en inspireren. Het ligt voor de hand dat socialisten de vakbeweging steunen als die voor diezelfde mensen opkomt.”

Jan Marijnissen: “De PvdA heeft natuurlijk wel veel invloed binnen de leiding van de FNV; Agnes Jongerius schijnt PvdA-lid te zijn. De Waal was het. Stekelenburg was het. Bos heeft nu een soort spijt betuigd over het blinde geloof van zijn partij in het neoliberalisme. Misschien dat er daardoor iets verandert. Maar dat moeten we eerst nog maar afwachten.”

Paul Ulenbelt: “Uit allerlei studies blijkt dat de marktwerking rampzalig heeft uitgepakt voor alles rond werk. Er moet nu iets gebeuren. De FNV heeft bijvoorbeeld de strijd rond de AOW te laat opgepakt en te lang geprobeerd om het via de SER te regelen. Het kan nog wel, maar is wel moeilijker geworden dan nodig was.”

Jan Marijnissen: “Er is, dat moeten we niet ontkennen, wel een probleem met de teruglopende organisatiegraad. Dat heeft denk ik te maken met de individualisering die met het neoliberalisme de maatschappij heeft veroverd. De vakbeweging is uiteraard geen eiland in de maatschappij, en heeft dus ook onder dat toenemende individualisme te lijden. Daar komt dan nog bij dat de vakbond niet meer herkenbaar aanwezig is. Vroeger waren er BedrijfsLeden-Groepen met eigen kranten, bedrijfspanden en afdelingsbestuurders. Dat is allemaal verdwenen. Daar maak ik me zorgen over, want een zwakke vakbond speelt rechts in de kaart dat misschien wel helemaal van de vakbeweging af wil. De VVD roept dat al dertig jaar.”

Paul Ulenbelt: “Maar zelfs een kleine vakbeweging kan veel mensen mobiliseren. Kijk maar naar Frankrijk, daar is de organisatiegraad nog veel lager dan hier, maar daar wordt veel actie gevoerd. Ook hier zie je dat toch wel. Er blijft door de problemen op de werkvloer altijd een geweldig potentieel voor mensen om elkaar op te zoeken. Een goed voorbeeld daarvan is FNV Vechtvoortrecht, een

groep die zich inzet om de strijdbaarheid binnen de FNV te vergroten.

De calculerende burger die uitrekent wat het kost om contributie te betalen en wat het aan loonsverhoging oplevert, lijkt misschien een nagel aan de doodskist van de vakbonden. Toch hebben we in 2004 gezien dat mensen best nog in beweging willen komen.”

Het is al even genoemd, maar er zijn meer vakbonden dan de FNV. Mensen richten soms een nieuwe bond op zoals NU'91. Hoe staan jullie daar tegenover?

Jan Marijnissen: “Toen NU'91 werd opgericht was ik daar nogal ambivalent over. Het begon als de Vereniging van Verplegenden in Opstand, maar tijdens de staking van 1992 ontstond er verwijdering tussen de verplegenden en het overige personeel in de zorgsector. Ze wilden een aparte loonsverhoging en doorbraken daarmee de onderlinge solidariteit met bijvoorbeeld de schoonmakers. Aan de andere kant voldoet deze organisatie wel aan het oorspronkelijke idee van een organisatie voor vakgenoten. Bovendien brachten ze leven in de brouwerij. Over het algemeen lijkt me versnippering van de vakbeweging geen goed idee, maar ook deze nieuwe organisaties benaderen we op dezelfde manier als de andere bonden.”

Hoe kijken jullie terug op de jaren zeventig-aanpak?

Jan Marijnissen: “We waren toen heel erg tegen de bonden. Nu zou ik weleens wensen dat er weer mensen als Arie Groenevelt of Herman Bode zouden opstaan. Daar ontbrak het aan de afgelopen dertig jaar. Veel mensen durven hun nek niet uit te steken uit angst voor ontslag. Je weet wel: ‘tsja, de hypotheek moet worden afbetaald’.

Toch moet er iets gebeuren om de vakbond nieuw leven in te blazen en te versterken. Het is vaak moeilijk om met de bonden te werken omdat ze geen uitgekristalliseerde visie hebben op bijvoorbeeld zaken als privatisering en liberalisering. Soms kunnen we met de bonden optreden als bondgenoot, maar daarnaast trekken we ons eigen plan. Daarom doen we ook die onderzoeken in vooral de publieke sector – bij de politie, de thuiszorg en in het onderwijs – naar werkomstandigheden en de kwaliteit van het werk. Daar merk je dat het bij mensen inderdaad gaat om beroepstrots en kwaliteit van het werk. Zelf een eigen bondje oprichten is echt geen optie meer.”

Paul Ulenbelt: “Als Kamerlid spreek ik veel met vakbondsmensen en hoor ik de problemen waarmee ze kampen. Door onze aanpak zien ze dat we echt betrokken zijn. Daarom staan we ook bij bedrijfsploorten als er iets aan de hand is, zoals de stakingen bij AKZO of de schoonmakers. We steunen daar dan de actievoerders zonder op de stoel van de bonden te gaan zitten. Vakbond en politieke partij hebben ieder hun eigen werkterrein, maar dat wil nog niet zeggen dat we niet nadenken over de koers van de bond. Daarom verspreiden we onze krant Solidair en komen we af en toe bij elkaar om over de vakbeweging te praten. Hopelijk inspireren we zo mensen. Dat is echter iets anders dan een georganiseerde oppositie binnen de bonden voeren, zoals we vroeger deden.”

Zie: www.fnvvechtvoortrecht.nl

SOCIALISTEN IN DE VAKBEWEGING

Tekst: Sjaak van der Velden

De vroege geschiedenis van de vakbeweging valt bijna samen met die van het socialisme. Maar meer en meer bleek dat al te veel bemoeienis door socialisten een – in de ogen van socialisten – ideale vakbeweging eerder in de weg stond dan bevorderde.

De vakbeweging en de socialistische beweging zijn producten van de negentiende eeuw. Zeker in de begintijd van het socialisme waren de meeste socialisten ervan overtuigd dat werknemers door hun potentiële macht in de bedrijven de sleutel in handen hadden tot de overwinning op het kapitalisme. De vakbeweging probeerde en probeert voor haar leden of alle werknemers de omstandigheden waaronder mensen in loondienst werken zo aangenaam mogelijk te maken, maar wel binnen de grenzen van het kapitalisme. Socialisten wilden dat kapitalisme juist omverwerpen, hoewel over de manier waarop dat moest gebeuren nogal verschillend werd gedacht. Vertegenwoordigers van de vakbeweging en de socialistische beweging richtten echter allebei hun aandacht op de werknemers en kruisten vaak elkaars pad (voor zover zij geen dubbelfuncties vervulden).

OUDE BEWEGING

Arbeiders richtten al vrij snel vanaf het ontstaan van het kapitalisme vakorganisaties op. Vaak besloten ze tijdens een staking om een vereniging in het leven te roepen die ook na de strijd zou blijven voortbestaan. Het ging er dan om de belangen van de leden te behartigen en men dacht dit beter te kunnen doen in een vaste club. Daarnaast ontstonden vakorganisaties ook uit een soort verzekeringsclubs, de zogenaamde dooiefondsen of ziekenbussen. Wie hier lid van was, kreeg een kleine uitkering bij ziekte, of als hij overleed in ieder geval een fatsoenlijke begrafenis. Als dit soort verenigingen wat langer bestond dan ging het bestuur er vaak toe over om zich ook bezig te houden

met directe belangenbehartiging. Heel voorzichtig stelde men dan bijvoorbeeld looneisen. Dat ging meestal zo voorzichtig dat de vorderen vragen of smeken de lading beter dekken. Rond 1870 kwam de groei van vakorganisaties in Nederland in een stroomversnelling. Het waren roerige jaren waarin veel ideeën die voor vaststaand golden op de helling kwamen. Zo vonden er felle discussies plaats over de evolutietheorie van Darwin, waarin veel heilige huisjes het moesten ontgelden. Ook was er een stakingsgolf.

Er waren kleine groepjes mensen die vonden dat de hele maatschappij op de schop moest. Zij vonden de eigendomsverhoudingen zo scheef dat ze ervan overtuigd waren dat die moesten veranderen. Voorlopig ging het om een kleine groep, maar de machthebbers waren toch flink bang van ze. Zeker toen in 1871 de arbeiders van Parijs korte tijd de macht overnamen, ontstond er grote vrees voor de communisten of socialisten (in die tijd werden die termen nog gewoon door elkaar gebruikt). De groepjes socialisten begrepen dat ze de volksmassa's moesten opzoeken als ze de maatschappij wilden veranderen. Die massa's vonden ze in de organisatie die vocht voor algemeen kiesrecht, maar vooral in de vakbonden. Sterker nog, ze ontwikkelden zich vaak tot de aanjagers binnen de bonden. Waar vakbonden waren, daar waren de socialisten en voor zover er nog geen bonden waren, vormden de socialisten die wel. In die bonden zaten immers de mensen die de potentiële macht hadden om de maatschappij omver te werpen. Als alle arbeiders in een algemene

staking het werk neer zouden leggen, dan was er geen macht die ze tegen kon houden. Dat was zo ongeveer de gedachte.

Veel socialisten begrepen wel dat het niet mee zou vallen om alle arbeiders in een enkele vakbond te organiseren. De belangrijkste reden dat dit niet zou lukken en in ieder geval niet op korte termijn, was de weerstand die veel socialistische ideeën opriepen bij de diverse kerken. Kapitalisten waren vanzelfsprekend tegen de vakbeweging en tegen de gedachte aan omverwerping van de kapitalistische macht. Ze waren tegen een arbeidersrevolutie. De kerken waren het daarmee eens want revolutie zagen zij als een aantasting, niet alleen van de macht van de kapitalisten en de staat, maar ook als een aantasting van het gezag van de kerk als instituut en van God. Om de socialisten buiten de deur te houden, steunden pastoors en dominees de oprichting van katholieke en protestantse bonden. Deze kerkelijke bonden noemen we de confessionele bonden, organisaties waar een aanzienlijk deel van de werknemers lid van werd.

Socialisten die inzagen dat gelovige arbeiders niet snel voor het socialisme zouden worden gewonnen, maar misschien wel voor de vakbeweging, besloten dat er een aparte socialistische organisatie moest komen. Daarom richtten ze in 1882 de Sociaal-Democratische Bond (SDB) op die naast de vakcentrale van dat moment, het Algemeen Nederlandsch Werklieden Verbond (ANWV), zou gaan opereren. Erg consequent was men trouwens niet, want toen het ANWV verviel en er tien jaar later een nieuwe vakcentrale werd opgericht, bemoeide de SDB zich daar weer volop mee. Sterker nog, zij nam het initiatief tot de oprichting van het Nationaal Arbeids Secretariaat

(NAS). Het ging nog verder, de SDB als organisatie werd lid van het NAS.

MODERNE BEWEGING

Onder vakbondsleden groeide de overtuiging dat er veel kon worden bereikt door strijd en overleg, maar wel binnen de grenzen van het kapitalisme. Uit her en der behaalde resultaten bleek een menswaardiger bestaan mogelijk zonder eerst de hele bestaande maatschappij te slopen. Het kapitalisme gaf ruimte voor hervormingen die de ergste uitwassen weg moesten nemen en de vakbewe-

ging was een van de aanjagers daarvan. Het stellen van eisen in georganiseerd overleg en het zo nodig dreigen met staking ontwikkelde zich tot een beproefde methode om de lonen te verhogen, de werktijden te verkorten en zelfs wetgeving veranderd te krijgen. Het ging niet van een leien dakje, maar er zat beweging in. De gedachte dat hervormingen mogelijk zijn, reformisme genaamd, werd niet alleen populair in de vakbeweging maar ook binnen de politieke tak van de arbeidersbeweging. Veel vakbonden wilden probe-

ren om in het hier en nu het leven voor de arbeiders en hun gezinnen beter te maken en veel socialisten binnen de SDB dachten er net zo over. In hun opvatting moest het mogelijk zijn om wetten te veranderen en andere politici van hun gelijk te overtuigen. Die revolutie waar alle socialisten altijd op hadden gehoopt zou dan later nog wel eens komen. De voorstanders van deze aanpak richtten in 1894 de Sociaal-Democratische Arbeiders Partij (SDAP) op. Aanvankelijk een kleine club, maar één die binnen enkele jaren vele

malen groter was dan de SDB. Nog voor de eeuwwisseling sloten de restanten van de SDB zich aan bij de SDAP. Kleine groepjes anarchisten die hier absoluut geen heil in zagen, gingen, aangevoerd door Domela Nieuwenhuis, verder als Vrije Socialisten.

De vakbonden die de nieuwe weg in wilden slaan, maakten zich los van het NAS dat nog steeds op een directe revolutie aanstuurde, en stichtten het Nederlands Verbond van Vakverenigingen (NVV). Het NVV overvleugelde in korte tijd het NAS op overweldigende wijze; in 1920 toen het NAS op zijn grootst was, telde het NVV bijna vijf keer zo veel leden. SDAP en NVV stonden naast elkaar in de strijd voor een hervorming van het kapitalisme, maar organisatorische verbanden bestonden er niet tussen beide organisaties. Dat wil nog niet zeggen dat er geen relaties waren. Die waren er wel degelijk, wat we kunnen illustreren aan de hand van Henri Polak. Deze voormalige diamantbewerker behoorde tot de twaalf oprichters van de SDAP en was ook een van de mede-oprichters van het NVV. Hij was een echte voorstander van het reformisme, die niets moest hebben van alle oproepen tot revolutie die het NAS en de Vrije Socialisten nog steeds deden.

Binnen de confessionele vakbeweging bestond trouwens nog wel een zeer sterke, vaak ook organisatorische relatie met mensen van buiten. Vooral bij de katholieke vakbeweging was deze band heel sterk. Het bisdom benoemde geestelijk adviseurs die de bonden op het rechte pad moesten houden. Terwijl de gewone leden vaak in radicalisme en opvattingen nauwelijks onderdeden voor hun collega's binnen het NVV, zorgde de geestelijk adviseur er wel voor dat de kerk van Rome de touwtjes stevig in handen hield. Zo hielden ze al te nauwe samenwerking met de socialis-

ten tegen en zelfs protestanten werden buiten de deur gehouden. De interconfessionele textielarbeidersbond, die door katholieken en protestanten was opgericht, was door deze interventie geen lang leven beschoren.

HET NAS EN DE POLITIEK

De nauwe banden tussen NVV en SDAP die tot uiting kwamen in de term 'de rode familie', leidden ertoe dat de vakcentrale politieke belangen soms meer gewicht gaf dan het directe belang van de arbeiders. Dat was heel duidelijk het geval bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog toen de SDAP in navolging van de andere sociaal-democratische partijen in Europa de oorlogsbegroting van de regering steunde. Het NVV ging hierin mee en stopte alle stakingen die aan de gang waren en begon ook geen nieuwe. Dit verraad van de totale sociaal-democratie is een schande in de geschiedenis van het socialisme. De onderlinge verbondenheid van vakcentrale en politieke partij werkte het verraad in de hand.

Het NAS was veel meer dan het NVV politiek ongebonden hoewel ook diverse NAS-leden lid waren van een politieke organisatie. Tijdens de Eerste Wereldoorlog, toen het NVV zijn strijdwil aan de wilgen hing, probeerde het NAS de strijd tegen de gevolgen van de oorlog vol overgave te voeren. In die situatie lag het voor de hand dat het NAS geregeld samenwerkte met de communisten, radicale sociaal-democraten die de SDAP hadden verlaten. Veel communisten sloten zich zelfs aan bij het NAS. Nadat de Communistische Partij Holland (CPH) zich in 1919 aansloot bij de Communistische Internationale (Comintern) bepaalde deze in Moskou gevestigde organisatie grotendeels de politieke lijn die de CPH had te volgen. Op een gegeven moment wilde de CPH dat het NAS zich zou aansluiten bij een Rode Vakverenigings Internationale, iets waar een groot deel van de NAS-leden niet veel voor voelde. Het CPH-smaldeel binnen het NAS probeerde het toch door te drijven, wat er toe leidde dat weer een andere groep zich van het NAS afscheidde. Zo veroorzaakte deze politieke

interventie een verdere versnippering van de Nederlandse vakbeweging.

Toen de Comintern vervolgens weer besloot dat de leden van de communistische partijen zich dienden aan te sluiten bij de grootste vakcentrale omdat daar de massa's waren, keerde in het NAS de rust weer. De afgescheidenen keerden zelfs terug, maar het kwaad was al geschied. De centrale kreeg nooit meer zoveel leden als ze in het jaar van de scheuring had gekend. Tot de Tweede Wereldoorlog leidde deze radicale vakorganisatie vervolgens een kwijnend bestaan. De communisten die hun weg weer naar het NVV hadden gevonden, trachtten daar om de sociaal-democratische vakcentrale te radicaliseren. Hun methode was om via door de CPH opgezette actiecomités de bonden aan te zetten tot het voeren van actie. Deze comités, de Roode Vakbewegings Oppositie, gingen volledig mee met de directieven van de CPH en dat betekende dat men de NVV- en SDAP-leiders met gemak sociaal-fascist noemde. Diverse communisten verbloemden ook juist hun lidmaatschap van de CPH en vergaderden in geheime bedrijfscellen. Veel gewone leden waren hier niet van gediend en de leiding al helemaal niet.

DE EVC EN DE POLITIEK

Tijdens de bezetting verboden de Duitsers alle zelfstandige vakbonden. Na de tweede wereldbrand keerden ze allemaal terug, met uitzondering van het NAS. Omdat er zeer veel onvrede bestond over de houding van veel NVV-bestuurders die een zweem van collaboratie op zichzelf hadden geladen, waren veel leden niet erg enthousiast over de terugkeer van het NVV. Deze onvrede schiep een vacuüm waarin ruimte was voor een nieuwe vakcentrale. Al in 1944, dus nog voor de volledige bevrijding van Nederland, begonnen linkse arbeiders in het zuiden met de opbouw van een Eenheids Vakbeweging. Later werd deze EVB omgezet in de Eenheids Vak Centrale (EVC). Daarbij sloten zich ontevreden NVV'ers aan, communisten, oud-NAS'ers en andere linkse krachten. De communisten zagen kans om al in een vrij vroeg stadium een stempel op de nieuwe centrale te drukken. Dat ging vaak niet erg openlijk, zo waren

er EVC-bestuurders die in het geheim CPN-lid waren.

Direct na de oorlog riep de EVC veel stakingen uit, maar omdat de communisten hoopten op regeringsdeelname trokken ze de stekker uit de EVC-strijd. Weer veroorzaakte communistische interventie binnen de vakbeweging een politiek gestuurde beleidswijziging. Maar ook, en dat is nog veel kwalijker, leidde het weer tot een scheuring. Al in 1948 scheidde een flinke groep zich van de EVC af, terwijl veel individuele leden al waren vertrokken. Zoals een Rotterdamse havenarbeider schreef: "Allengs komt de EVC in duidelijk communistisch vaarwater en dan is het voor mij afgelopen." Van de EVC bleef door dit alles niet veel over, het was uiteindelijk slechts een clubje CPN-getrouwen.

De ondergang van de EVC was uiteraard niet alleen het gevolg van communistisch wroeten. Ook de anti-linkse stemming die door behoudende krachten werd aangevoerd en gesponsord en waar de PvdA van harte aan meewerkte, bespoedigde de achteruitgang. Maar dat zou voor links een reden te meer moeten zijn om de neuzen allemaal dezelfde kant uit te zetten en het belang van de centrale voorop te stellen. Communisten probeerden dat na het verdwijnen van de EVC door het opbouwen van actiecomités naast en in de erkende bonden.

ARBEIDERSMACHT

De vroege SP en haar voorgangers kozen voor een andere benadering. Het totale wantrouwen over de bestaande, door de overheid erkende vakbeweging was zo groot dat men een eigen vakbond oprichtte. Dat was trouwens niet nieuw, want diverse groepen ontevreden werknemers begonnen zo nu en dan voor zichzelf buiten de grote vakcentrales. Een door de voorganger van de SP tijdens de Rotterdamse havenstaking van 1970 opgericht actiecomité werd na de staking omgezet in Arbeidersmacht. Een nieuw vakbondje met lidmaatschapskaarten en alles wat daar verder bij hoort. De bedoeling was om een landelijke organisatie op te bouwen, maar dat lukte niet echt. In delen van Brabant waar de macht van de pastoors op de vakbeweging nog nauwelijks tanende was, sloeg

Arbeidersmacht wel een beetje aan, maar begin jaren negentig besloot de SP ermee te stoppen. Werken in de FNV was het devies, zoals veel van de alternatieve vakbonden uiteindelijk ook deden. Korte tijd zagen ze kans om de centrales op te jagen, maar daarna vervielen de meeste tot minieme bondjes of verdwenen ze helemaal van het toneel.

GEEN GEORKESTREERDE BEMOEIENIS

Sinds het ontstaan van de socialistische beweging en de vakbeweging hebben ze elkaars pad vaak gekruist. Dat ligt voor de hand omdat beide bewegingen zich bezig houden met de belangen van werknemers. Sterker nog, tientallen jaren lang waren arbeiders de vijver waarin vakbeweging en socialistische partijen visten voor aanhang. Voor de vakbeweging geldt dat uiteraard nog steeds, maar socialisten zoeken tegenwoordig ook aanhang onder andere maatschappelijke groepen.

Het is logisch dat socialisten opereren binnen de vakbeweging maar uit de geschiedenis blijkt duidelijk dat de vakbeweging er vrijwel altijd nadeel van ondervindt als een socialistische partij georkestreerd tracht om het beleid van de bond te bepalen. Nog funester is het in het geheim binnen de bond opereren; iets waar de communisten een tijd lang erg bedreven in waren.

Deze aanpak, die voor de hand lag in tsaristisch Rusland of Hitler-Duitsland, werkte in Nederland averechts. Het kan op korte termijn goed lijken uit te pakken, maar op den duur lijdt de vakbond eronder. Leden met een andere politieke voorkeur zullen de bond verlaten en dan blijven alleen de gelijkgestemden over. Het resultaat is een nog verdere versnippering van de vakbeweging, iets wat heel ver weg staat van het oude socialistische ideaal van een ongedeelde vakbeweging. Vanwege dit ideaal besloten de eerste socialisten immers juist om naast de vakbond een socialistische partij op te richten.

BATTLE OF BRITAIN 25 JAAR GELEDEN

THATCHER WILDE NIET BUIGEN, DUS MOEST DE BOND BARSTEN

Tekst: Tiny Kox*

Op 3 maart 1985 eindigde de historische Britse mijnwerkersstaking, een jaar nadat hij was begonnen. Na twaalf maanden meedogenloze strijd en grote opofferingen, moesten de Britse mijnwerkers capituleren. Hun nederlaag betekende de overwinning van Iron Lady Margaret Thatcher en haar neoliberale agenda. Die zei dat alles wat British heette en staatsbezit was, aan de markt overgedragen moest worden. De wereld keek toe en wist dat de uitkomst van de Britse titanenstrijd ook hen zou beïnvloeden. De SP was erbij – en koos partij. Voor solidariteit.

ACHTER DE MUZIEK AAN

Marcherend en zingend, achter hun eigen harmonieën, liepen ze op 3 maart 1985 terug naar hun mijnen. Het trotse korps van Britse *miners* had gestreden voor wat het waard was – maar had toch verloren. Waar de mijnwerkers tien jaar daarvoor nog in staat waren geweest de conservatieve regering van premier Edward Heath naar huis te staken, konden ze het nu van premier Margaret Thatcher níét winnen. Toen, in 1974, was de vakbeweging in de aanval gegaan, voor meer loon en beter werk. Nu, in

1984/1985, had ze zich slechts verdedigd tegen het resolute plan van de regering om de Britse mijnbouw in sneltreinvaart af te bouwen en uit te verkopen. Het was dit keer Thatcher die aanviel – en daarvoor een heel strijdplan ontwikkeld bleek te hebben, al in de tijd vóór ze haar ambtswoning in 10 Downingstreet betrok. Ruim vóór de overname van de regeermacht van de Labour-partij had zij met haar getrouwen besloten dat na het veroveren van de macht in het parlement, de macht van de vakbonden gebroken diende te worden. Alleen zó zou een herhaling

van 1974 te voorkomen zijn. Niet alleen werd vroegtijdig tot de strijd besloten, ook de tegenstander werd al snel uitgekozen: de tot dan schijnbaar oppermachtige Britse mijnwerkersvakbond National Union of Miners, sinds 1981 geleid door zijn militante voorman Arthur Scargill.

THATCHER: THERE IS NO SUCH THING AS SOCIETY

Mijnwerkers hadden door hun enorme inzet in de Tweede Wereldoorlog, toen hun kolen de Britse oorlogsproductie op peil hielden, een geweldige naam en faam verworven op de Britse eilanden. En dat hadden ze sindsdien meermaals in klinkende munt of betere werkomstandigheden omgezet. Regeringen vreesden de sterke arm van de mijnwerkers en hun bond. Britse mijnwerkers waren harde werkers maar ook trotse arbeiders, hecht georganiseerd in hun vakbond en hun gemeenschappen. Rondom de *pit* (de 'kuil' oftewel de mijn) bloeide decennialang een variëteit aan activiteiten: bingo's, harmonieën, dartclubs, toneelverenigingen, voetbalteams – en pubs natuurlijk. In veel dorpen was bijna iedereen op de een of andere manier met de mijn verbonden. Als mijnwerker, bovengrondse medewerker, toeleverancier, afnemer. Ze vonden hun mijnen ook best bij de tijd, hoe zwaar hun werk vaak ook was. Toch werd de Britse mijnbouw zwaar gesubsidieerd – wat volstrekt indruiste tegen Thatcher's opvattingen over de rol van de staat in de samenleving die zij voor ogen had. Hoewel, samenleving... volgens Thatcher bestond er juist 'no such thing as society'. De maatschappij was een verzameling van individuen, die allemaal hun eigen weg zouden moeten zoeken. De optelsom van individuele activiteiten en prestaties zou het beste resultaat voor het algemeen belang opleveren, dacht ze, in navolging van de Schot Adam Smith, grondlegger in de 18de eeuw van het economische liberalisme.

Het afbouwen en uitverkopen van de mijnbouw paste bij Thatcher's visie – maar vormde ook onderdeel van haar strijdplan om de macht van de Britse bonden te breken. Die waren tot dan nauw verbonden aan de politieke tegenstander van Thatcher's conservatieve Tories, de Britse Labour partij, en hadden een onmiskenbare en grote invloed op de economische en politieke besluitvorming in het Verenigd Koninkrijk.

DE VAL GAAT OPEN

Stap voor stap werkte Thatcher met haar *inner circle* in het geheim het strijdplan uit tegen de Mijnwerkersvakbond. Er werd een saneringsplan opgesteld om binnen één jaar 25 mijnen te sluiten en 20.000 mijnwerkers naar huis te sturen. Daarna zou de rest volgen. Mijnwerkersvoorman Scargill legde al vroegtijdig beslag op dat plan, maar niemand geloofde hem toen hij naar voren bracht dat de regering werkelijk een frontale aanval op de 180.000

mijnwerkers aan het voorbereiden was. Ook zijn eigen aanhang geloofde dat niet – maar het was wél waar. Vooraleer de regering en de door haar beheerste National Coal Board hun saneringsplannen openbaar maakten, moesten er nog een aantal andere zaken geregeld worden. In het geheim werd gewerkt aan de opbouw van enorme kolenvoorraden in het land. Daarmee zou voorkomen moeten worden dat bij een mijnwerkestaking de energiecentrales van het land al snel op zwart zouden gaan. Het doven van het licht had in 1974 Thatcher's voorganger Heath de das omgedaan. De kaarsenkandelaars in de huiskamers symboliseerden toen voor Britse burgers de almacht van de mijnwerkersbond. Dat zou nu niet mogen gebeuren, vandaar de stiekeme voorraadvorming. Als extra verdediging werden alvast contracten gesloten voor eventuele leverantie van buitenlandse kolen aan het Verenigd Koninkrijk. Ook werden ongeorganiseerde vrachtwagenchauffeurs gecharterd om het transport van kolen door het land in tijden van staking overleefd te kunnen houden. Omdat een ontketende vakbond tot veel in staat moest worden geacht, werd voorafgaand aan het bekendmaken van de sanering de politie ingrijpend gereorganiseerd. Met mobiele eenheden moest de regering haar politietroepen snel en efficiënt kunnen inzetten op plekken waar *pickets*, postende mijnwerkers, zouden proberen te verhinderen dat werkwilligen de mijn in en kolenvrachtwagens de mijn uit zouden gaan. Ook werd de wetgeving tegen het posten door vakbonden aangescherpt en werden de mogelijkheden voor de politie om daartegen op te treden uitgebreid. Tot slot werden de regels over het recht op bijstand aangepast, zodat wanneer de mijnwerkers in staking zouden gaan, hun vrouwen en kinderen geen aanspraak op bijstand van de overheid voor het levensonderhoud zouden kunnen doen. In de mijnwerkersbond was geen regeling voor gewone stakingsuitkeringen. Alleen zij die actief meededen aan posten bij de mijnen, zouden aanspraak kunnen maken op een minimale dagvergoeding.

Zo werd de strijdkracht van de regering minutieus opgebouwd. Onlangs zei Neil Kinnock, destijds leider van Labour, dat de sanering van de mijnbouw een zorgvuldig gelegde val van Thatcher was geweest – en dat Arthur Scargill zo dom was geweest er met beide voeten in te trappen, zijn achterban met zich meenemend. Hoe dan ook, pas toen de regering alle voorbereidende maatregelen had getroffen en de National Coal Board onder de leiding had gebracht van Ian MacGregor, die zojuist British Steel al goeddeels van zijn verliezen maar ook van de helft van zijn personeel afgeholpen had, werd de oorlogsverklaring gedaan.

OORLOG

Op 1 maart 1984 – met de winter achter de rug en de lente en zomer voor de boeg – kondigde de *National Coal Board* de onmiddellijke sluiting af van vijf en daarna nog eens twintig mijnen. Dat zou 20.000 mijnwerkers de baan kosten – en er was niet over te praten. Enkele dagen later liepen in Yorkshire de eerste mijnwerkers de mijn uit en de straat op, snel gevolgd door collega's elders in het land. Op 12 maart verklaarde Scargill dat de plannen van de regering onaanvaardbaar waren en riep hij de nationale mijnsta-

*Tiny Kox was voor het toenmalige bestuur van de SP de schakel met de Britse mijnwerkers. Hij reisde in 1984 en 1985 veelvuldig naar de door de SP geadopteerde mijnwerkersgemeenschappen en kon zo de historische strijd van heel dichtbij volgen.

king uit. Het zou buigen of barsten worden, liet Scargill weten – en hij had er alle vertrouwen in dat net als tien jaar eerder niet de bonden maar de regering het loodje zou leggen. Vanaf het begin was de confrontatie ook voor hem, net als voor de regering, een politieke krachtmeting die met de capitulatie van de één of de ander zou moeten eindigen.

Aanvankelijk zag het er slecht uit voor de aanvallende regering. Thatcher's verklaringen aan het Britse volk dat het nu eenmaal niet anders kon, overtuigden weinigen. In april 1984 was 80 procent van alle mijnwerkers in staking. Haar openlijke oorlogsverklaring aan de vakbond ('Op de Falklands vochten we tegen een buitenlandse vijand, nu hebben we te maken met een binnenlandse vijand die nog harder en gevaarlijker voor onze vrijheid is') werkte evenmin. Hoewel halfhartig, stelde de nationale vakbonds-federatie TUC zich in de eerste maanden achter de stakers op. En Labour hield zich vooral stil, liet Thatcher haar boontjes doppen en de bonden de hunne. In reactie op die ontwikkeling verhoogde de regering de druk op de stakers door de politie harder te laten optreden tegen het posten bij mijnen en andere acties in het land. Overal werden mijnwerkers opgepakt en aangeklaagd voor verstoring van de openbare orde. Gedurende de staking zouden in totaal 11.291 mensen worden gearresteerd en 8.392 aangeklaagd. Veel arrestaties volgden na de Slag bij Orgreave, in Zuid-Yorkshire op 18 juni 1984. Vijfduizend mijnwerkers botsten op achtduizend politieagenten in een poging de afvoer van grote kolenvoorraden, die de regering daar had liggen, te blokkeren. Op het slagveld bleven 123 gewonden achter. Een honderdtal mijnwerkers belandde in de politiecel.

In de daarop volgende weken en maanden kreeg de politie steeds meer bevoegdheden en kneep de regering de laatste mogelijkheden af voor mijnwerkersgezinnen om nog wat bijstand in levensonderhoud te krijgen. De armoede in de mijnwerkersgemeenschappen nam hand over hand toe. De Britse rechtbanken legden enorme boetes aan de Mijnwerkersbond op voor haar 'illegale' acties en in oktober van dat jaar stond de High Court beslaglegging toe van de regering op de fondsen van de Mijnwerkersbond. Ondertussen werden geruchten verspreid dat Scargill wereldwijd om geld aan het bedelen was, van Libië tot Rusland. En de Britse Geheime Dienst MI-5 maakte overuren in het volgen en af luisteren van de vakbondsleiding, zoals jaren later de toenmalige directeur-generaal zou toegeven. In totaal kostte de inzet van de politie om de stakers te bestrijden, de Britse belastingbetaler omgerekend een kwart miljard euro.

SOLIDARITEIT

De aanvankelijke steun in woord van de andere vakbonden bleek zich gaandeweg het jaar niet te vertalen in daadwerkelijke steun. Hoewel sommige bonden zich solidair verklaarden en her en der tot actie overgingen, werd de houding van de overkoepelende TUC-federatie steeds wankelmoediger. Steeds meer stemmen gingen op dat Scargill op autoritaire wijze de staking had uitgeroepen in plaats van een geheime stemming onder alle leden te organiseren. Die roep kwam vooral uit Nottingham, waar

de mijnwerkers niet aan de staking meededen. Hun regionale leiders waren van mening dat de mijnen in dat deel van Engeland veel moderner dan de rest waren en dus niet met sluiting zouden worden bedreigd. Steeds verder sloten zij zich af van de NUM en uiteindelijk richtten ze hun eigen vakbond op. Met hen als argument, was ook Labour steeds meer geneigd om de staking te veroordelen en een stemming te eisen.

Lieten de meeste vakbonden de mijnwerkers in de steek, onder het Britse volk werd juist een heleboel solidariteit georganiseerd. *Women against pit closures* werd een begrip – en deed het beseft dat vrouwen er toe doen snel groeien bij de van oudsher ietwat conservatieve mijnwerkers. Hulpgoederen werden overal in het land ingezameld en naar de mijnwerkersgemeenschappen gebracht. Dat inspireerde vervolgens ook mensen elders. Vakbonden in Frankrijk, België en Duitsland stuurden hulpgoederen. Geld was niet mogelijk, dat werd in beslag genomen door de Britse overheid. In Nederland was de toen nog piepkleine Socialistische Partij vastbesloten de mijnwerkers een hart onder het riem en een bord eten in de mond te stoppen. Huis aan huis werd geld opgehaald om voedsel-transporten te bekostigen. Die mocht de Britse regering op basis van internationale afspraken immers niet belemmeren. De zo georganiseerde steun werd warm ontvangen in door de SP 'geadopteerde' mijnwerkersgemeenschappen. Eerst in Kent, toen in Derbyshire en Yorkshire, later ook nog in Wales en Schotland. Vanaf de zomer van 1984 tot aan het einde van de staking in maart 1985 bleek de kleine SP in staat om tonnen voedsel en later ook nog kleding en zelfs speelgoed af te leveren bij de mijnwerkers. *Greetings & Support from Holland* was de eenvoudige mededeling op de voedselpakketten die gretig aftrek vonden. En ingezamelde kleding vond via gratis 'kleding-beurzen' ook snel zijn weg naar de mijnwerkersfamilies.

CAPITULATIE

Alle solidariteit ten spijt, de mijnwerkers konden de regering niet op de knieën krijgen. De voorbereidingen waren gewoon té goed geweest, het strijdplan te uitgeroepen en de solidariteit tussen de vakbonden en tussen bond en Labour te zwak. De bond kón de lichten niet doen uitgaan, nu de elektriciteitscentrales hun kolen elders haalden. En dus ontliet het grote publiek een verplichte keuze tussen regering en mijnwerkers. Ondertussen werd de armoede groter en groter, de schulden hoopten zich op in de huishoudens, de tegenstellingen in de gemeenschappen groeiden tussen stakers en werkwilligen. De National Coal Board deed er alles aan om stakers tot werkhervatting over te halen en naarmate de armoede groeide, zwakte het verzet en de eensgezindheid af. Treurige verhalen werden bekend van vaders die uit armoede het werk hervatten, zodat hun zoons konden doorstaken en niet de eeuwige schande hoefden te dragen een *scab*, een onderkruiper te zijn. De vorig jaar bekroonde musical *Billy Elliot* toont de treurigheid en ellende van dat stakingsjaar, net als de tien jaar eerder gemaakte gelijknamige film dat zo subliem deed. Op 3 maart 1985, na een jaar van heldhaftige strijd, moesten de mijnwerkers capituleren. Dat deden ze met pijn in het hart, en met slechts een erg krappe meerderheid – maar ze deden het ook in stijl, marcherend achter hun eigen muziekkorpsen die eerst de dorpen rond

DE EERSTE DRIE VOEDSELTRANSPORTEN VAN DE SP NAAR DE 'GEADOPTEEERDE' MIJNEN:

1.464	blikken gekookte ham	2.017	pond bacon	696	blikken wortels
1.008	blikken rundvlees	1.233	pond schouderham	9.000	kilo aardappelen
2.016	blikken boterhamworst	1.064	pond katenspek	2.016	pakken cornflakes
2.016	blikken niertjes in saus	16.128	blikken maaltijdsoep	2.000	pakjes margarine
5.016	stuks smeerleverworst	1.008	blikken sperziebonen	1.056	pond kaas
2.021	stuks leverworst	1.008	blikken bonen in tomatensaus	1.000	kilo waspoeder
1.049	stuks gekookte worst	1.008	blikken doperwten	3.024	stuks zeep

trokken vooraleer de mijn in te gaan.

Die terugkeer was van korte duur. Nadat de mijnwerkers bogen, vlogen ze in sneltreinvaart de poort uit. Premier Thatcher hield duidelijk niet van half werk en hield het dus ook niet bij twintigduizend ontslagen. Haar actieplan behelsde totale afbouw van wat ooit Britain's trots was. Het overgrote deel van de Britse mijnen sloot na de capitulatie de poorten. Van de 120 mijnen uit 1984 zijn er nu nog slechts vier open. Hele gemeenschappen verloren na 1985 hun werk. Zelfmoord onder mijnwerkers nam in de nadagen van de staking dramatische vormen aan. In sommige plekken liep de werkloosheid op tot boven de 50 procent. Veel jongeren trokken weg, hun woonplaatsen veranderden in spookdorpen.

En Thatcher? Die triomfeerde. Na de mijnwerkersbond op de knieën te hebben gedwongen, maakte ze korte metten met de andere bonden. In haar neoliberale visie was geen plek voor georganiseerde werknemers die een macht kunnen vormen tegen ondernemers. Haar overwinning werd een inspirerend voorbeeld voor andere politici die wilden afrekenden met de verzorgingsstaat en ook een

maatschappij naar neoliberale snit wensten. Onder hen de Nederlandse premier Ruud Lubbers, die heel close werd met de Iron Lady. Nog closer was natuurlijk de Amerikaanse president Ronald Reagan, die een verliefde blik in de ogen kreeg wanneer hij zijn zielsverwant aan de andere kant van de oceaan ontmoette.

Natuurlijk was ook Thatcher's succes tijdelijk. Uiteindelijk moest ze het veld ruimen omdat de Britten genoeg van haar kregen en hun hoop gingen stellen op de jonge, energieke nieuwe man van Labour, genaamd Tony Blair. Dat Blair ideologisch veel dichter bij Thatcher stond dan bij Old Labour was toen voor velen nog onbekend. Pas nadat Blair zijn eigen New Labour creëerde, de oude kaders uit zijn partij verdreef en de macht van de bonden in Labour ophief, werd duidelijker hoe ook Labour een van de kamers van het neoliberale huis betrokken had, net als andere Europese sociaaldemocratische partijen in de jaren negentig. In de aanstaande verkiezingsstrijd zal het voor veel Britse kiezers onduidelijk zijn waar de werkelijke verschillen tussen Tories en New Labour liggen. Ook dát heeft dus zijn wortels in de heroïsche strijd en catastrofale ondergang van de Britse vakbonden in 1985.

POLDER WORDT MOERAS

VAKBONDSBESTUURDERS OVER VAKBOND EN POLITIEK

Tekst: Sjaak van der Velden

De vakbeweging bestaat niet alleen uit aan de ene kant de top die we geregeld op televisie zien en die aanschuift bij ondernemers en politici en aan de andere kant de gewone leden die maandelijks hun contributie betalen, het bondsblad in de papierbak gooien en verder onzichtbaar zijn. Er zijn ook actieve kaderleden en bezoldigde vakbondsbestuurders. Onder die laatste twee groepen is een politieke verschuiving opgetreden. Was daar vroeger binnen vooral de FNV sprake van een voorkeur voor de PvdA, tegenwoordig hebben meer en meer van de mensen uit die tussenlaag sympathie voor de SP. Aan het woord zijn Egbert Schellenberg en Niek Stam, twee bestuurders van FNV Bondgenoten uit Rotterdam.

Jullie staan bekend als radicaal, jullie zijn zeker lid van de SP?

Niek Stam: "Nee hoor, ik werk graag met ze samen maar ben geen lid. Dat denken ze binnen de vakbondstop trouwens wel. Daar heerst een echt pro-PvdA- en een anti-SP-klimaat. Het gaat ze dan niet eens om de inhoud, maar omdat SP'ers vaak aanwezig zijn. Met soep of rode jasjes. Ik denk dan, laat die anderen van de PvdA daar ook maar komen staan. Het gaat mij om de belangen van de arbeiders. Als die goed worden behartigd dan maakt het mij niet uit wie ons steunt."

Egbert Schellenberg: "Weet je, ik heb het vroeger meegemaakt bij de soldatenvakbond VVDM. Daar bestonden duidelijke relaties met de CPN; er mochten niet meer dan twee ANVJ-leden (de jongerenorganisatie van de CPN - red.) in het bestuur zitten. Daar moeten we natuurlijk niet naar terug. Wij zijn de vakbeweging en jullie zijn de politiek. Ook met de PvdA bestaat geen duidelijke, structurele relatie. De verhouding van de vakbeweging met de SP en de PvdA is wat dat betreft een beetje hetzelfde. Het gaat alleen om persoonlijke contacten. Ik zou het wel goed vinden als de SP haar stem wat duidelijker liet horen. Stuur je leden de bonden in en laat ze daar ook

actief zijn, zoals jullie in de buurten doen."

Moet de SP dan binnen de bond opereren?

Niek Stam: "Niet de SP, maar SP'ers. Ik merkte het een paar jaar geleden bij De Maat is Vol. Dat zetten we op met SP'ers zoals Jan Marijnissen; heel wat van die SP'ers waren eigenlijk geflippte FNV-leden. Die waren zo teleurgesteld in de bond."

Egbert Schellenberg: "De vakbondstop is alleen nog maar aan het polderen. Dat zie je ook rond de AOW. Agnes Jongerius, de onderkoningin van Nederland, dacht dat varkentje wel in de SER te kunnen wassen. Maanden onderhandelen voor niets. Maar door dat onderhandelen verloor ze ook de aansluiting met de leden. Die mochten opdraven toen de race eigenlijk al was gelopen. Daarna zijn er zoveel fouten gemaakt. De flirt met Wilders, het idee van de inkomensgrens, dat dan in ledenraadplegingen wordt afgewezen en de Federatieraad die dit dan weer negeert. Overigens waren ze toen al bezig met 'damage control' om de radicale leden de wind uit de zeilen te nemen. En dan helemaal aan het eind van de rit proberen ze te mobiliseren voor een massale demonstratie op het Plein in Den Haag. Nou dan weet je al dat ze er zelf ook niet in geloven, want hoeveel mensen kan dat Plein nou helemaal bevatten.

Uiteraard zal ik me er helemaal voor

inzetten, maar het lijkt wel een bijna verloren zaak doordat ze eerst de voorkeur hebben gegeven aan dat polderen in de SER."

Snappen ze dat dan niet in de leiding?

Niek Stam: "Een groot probleem binnen de bonden is dat er geen visie is. Vergeet niet, als de PvdA in de regering zit, dan gaat de FNV-top draaien en konkelen want daar zitten hun vrienden. Maar daar komt bij dat ze echt geen visie hebben op wat er allemaal op ons afkomt. Alle maatregelen van de afgelopen twintig jaar waarmee de sociale zekerheid is afgebroken, passen in een kader. Eigenlijk het kader van de Lissabon-strategie: alle sociale verworvenheden moeten worden uitgekleeft om de concurrentie met China aan te kunnen. Daar wordt binnen de bond nauwelijks over nagedacht; alle dossiers lijken als los zand aan elkaar te zitten. Maar volgens ons bestaat er een verband tussen. Over die brede context wil de vakbewegingsleiding niet praten. Trouwens de PvdA en de andere partijen doen dat ook niet."

Egbert Schellenberg: "Wij kunnen die concurrentiestrijd met China alleen aan als we alle sociale verworvenheden allemaal weggooien, dat willen ze blijkbaar in Brussel en de PvdA doet daar aan mee. De FNV reageert steeds op een nieuwe aanval zonder de samenhang te zien."

Niek Stam: “En het einde van het liedje is zo natuurlijk een verlaging van de lonen. De lonen moeten onder druk komen te staan. Bij een teruglopende beroepsbevolking moet er overcompleetheid op de arbeidsmarkt gecreëerd worden. Dit doen ze door werknemers langer beschikbaar te houden op de arbeidsmarkt (verhoging AOW-leeftijd), makkelijker te ontslaan (versoepeling ontslagrecht) en door een kortere WW-periode (komt er weer aan). Werknemers moeten elkaar meer gaan beconcurreren. Ze moeten elkaar naar beneden trappen om hun kop boven water te houden. De bond en de PvdA werken mee aan de transformatie van hun polder in ons moeras. Een heldere uitleg van de samenhang tussen de diverse dossiers: daar zou de SP een belangrijke rol in kunnen spelen. Ik verwacht bijvoorbeeld een deal over de AOW tussen de gemeenteraadsverkiezingen en 1 april. Die eerste datum lijkt me duidelijk, als de deal daarvoor wordt gemaakt dan kan de PvdA het wel schudden. De einddatum van die periode is niet omdat het een grappendag is, maar omdat dan de regeling van de deeltijd-WW afloopt. Er is nu veel werkloosheid door de crisis en als de bonden willen dat die regeling wordt verlengd, dan zal Donner geheid eisen dat dan het AOW-dossier kan worden afgesloten. Nog los van wat er in de Tweede Kamer wordt besproken.”

Niek zei net dat het hem niet uitmaakt wie de bond steunt, geldt dat ook voor de PVV van Wilders?

Niek Stam: “Vanuit de belangen van de leden zou de FNV een *name and shame*-lijst op moeten stellen waarin de leden kunnen zien wie voor ze is en wie tegen ze heeft gehandeld. Benoem het maar gewoon. Zogenaamd doet de vakbeweging niet aan politiek, maar de praktijk is natuurlijk anders. Toen met het referendum over de Europese grondwet werd mij te verstaan gegeven dat ik m'n mond moest houden als ik opriep tegen te stemmen. Maar toenmalig FNV-voorzitter Lodewijk de Waal gaf op de avond voor het referendum het advies om voor te stemmen. Weer die PvdA-angst.”

Niek Stam

Egbert Schellenberg

Ja, maar ik vroeg naar Wilders

Egbert Schellenberg: “Als je rond de AOW de uitspraken en handelingen van alle partijen op een rij zet, dan blijkt dat ze bijna allemaal tegen de werknemersbelangen zijn. Uiteindelijk blijven alleen de SP en de PVV over. Die zijn tegen de aantasting van de AOW. De PVV heeft echter zulke foute oplossingen dat we daar toch niets mee te maken willen hebben.”

Hoe zien jullie de toekomst?

Egbert Schellenberg: “De FNV moet eigenlijk van de grond af weer worden opgebouwd. Het gaat nu alleen maar om polderen, maar er moet weer erkenning komen voor het feit dat het om de leden gaat. Zonder de mobilisatie van de leden staat de bond ook in onderhandelingen zwak, dat vergeten Agnes en de andere topmensen.”

Niek Stam: “Ja, als je toch nagaat dat we een belangrijke vergadering hadden over het vervolg van de AOW-acties en twee bondsbestuurders – Van der Kolk en Snoei – op vakantie waren en een van die twee dan ook nog twitterde dat ze blij was even van dat AOW-gedoe af te zijn, waar ben je dan mee bezig. Aan een goede organisatie kun je vier eisen stellen. Er moet leiderschap zijn, een visie, een goede strategie en vertrouwen in en van de achterban. Eigenlijk ontbreekt het nu aan alles. De SP zou een rol kunnen spelen in het ontwikkelen van die visie, hoe ontwikkelt de samenleving zich en wat kunnen we daarvan verwachten? De vakbeweging moet niet partijgebonden zijn, politiek en vakbeweging hebben ieder hun eigen werkterrein. Maar ze zouden elkaar in een breed podium kunnen ontmoeten om te overleggen over de ontwikkelingen.”

Foto: Suzanne van de Kerk

Foto: Liesbeth Dimmissen / FNV Bondgenoten

“WIJ LIGGEN NIET BIJ DE PVDA ONDER DE DEKENS, MAAR OOK NIET BIJ DE SP”

Tekst: Sjaak van der Velden Foto: Diederik Olders

De PvdA was van oudsher de partner van de FNV in de Rode familie. Sinds de SP evenveel of zelfs een grotere aanhang heeft onder de leden van de FNV is er in de media nogal wat over te doen geweest. Een enkele vakbondsbestuurder beklagde zich zelfs over de alomtegenwoordigheid van SP'ers bij manifestaties van de bond. Tijd voor een gesprek met de voorzitter van FNV Bondgenoten, Henk van der Kolk.

Het bericht dat de tomaten de rozen hebben vervangen kwam zeker niet fijn aan bij de vakbondstop. Die bestaat toch uit SP-haters en PvdA-aanhangers?

Henk van der Kolk: “Dat is echt onzin. De vakbeweging is politiek onafhankelijk en dat willen we zijn en blijven. Natuurlijk bestaan er oude banden met de PvdA, we hebben een gezamenlijk verleden en er bestaan persoonlijke banden. Het is echter al heel lang niet meer zo dat die band heel sterk is. Bij problemen vinden we de oplossing niet in ‘laten we Wouter Bos even bellen’. Dat blijkt ook wel als je ziet hoe moeizaam het nu gaat rond de verhoging van de AOW-leeftijd. Wij zijn daar tegen en de PvdA zit in een regering die dat voorstel heeft gedaan. Dat zie je de laatste tientallen jaren trouwens steeds vaker. Als de PvdA in de regering zit, dan ontstaat er vaak een conflict tussen regering en vakbeweging. Dat was in 1991 al zo met de aantasting van de WAO.

Neem mij persoonlijk, dan zie je dat het niet meer zo close is als vroeger tussen bond en partij. Zelf ben ik lid van de PvdA maar toen ik op de Partijraad waarschuwde voor de gevolgen van de aantasting van de AOW kreeg ik de partij niet mee.”

Maar dat verhaal over die relatie komt toch niet uit de lucht vallen?

“De banden tussen vakbeweging en PvdA zijn ook al een tijdje losser aan het worden. Nadat Wim Kok zijn ‘ideologische veren’ afschudde schoof de PvdA steeds verder op naar het politieke midden. De oude achterban verdween daardoor een beetje uit het zicht, maar het blijkt moeilijk om een nieuwe achterban onder jongeren op te bouwen. Doordat de PvdA een ruimte liet vallen tussen zichzelf en ons lag het voor de hand dat iemand dat gat probeerde op te vullen. Dat deed de SP, ook doordat voorman Marijnissen een uitstraling heeft waarbij mensen denken ‘dat is er een van ons’.”

Doet dat je geen pijn als PvdA'er?

“Nee, ik heb daar geen moeite mee. Dat komt omdat ik vind dat ik mijn twee petten moet kunnen scheiden. Als PvdA-lid vind ik het misschien niet leuk, maar ik zit hier

namens Bondgenoten en dan tellen andere belangen. Zo vind ik trouwens ook dat het moet zijn. Er bestaan natuurlijk personele unies, maar je mag niet namens een politieke partij binnen de FNV gaan opereren. Dat accepteren we niet.

Wat ook niet kan is als een politieke partij acties of een leus van ons kaapt. Dat was bijvoorbeeld het geval toen wij in 2006 een manifestatie organiseerden onder het motto ‘Gelijk werk, gelijk loon’. De SP liet toen een vliegtuigje met diezelfde leus boven de manifestatie vliegen, dat vinden we dan niet prettig. Steun oké, maar doe dat dan niet met onze leus want dat wekt verwarring. We moeten allebei ons eigen territorium bewaken, maar we kunnen natuurlijk wel samenwerken in een actie. Dat de SP bij acties vaak manifest aanwezig is, kan ik ze niet kwalijk nemen. Wel geldt – en daar is de vakbeweging helder in – dat wij politiek ongebonden zijn, we zijn een onafhankelijke maatschappelijke organisatie. Kortom, als we de SP uitnodigen voor een actie dan nodigen we ook andere partijen uit.”

Maar hoe zit het dan met politieke voorkeuren?

“Ik zei al dat ik lid van de PvdA ben. Dat is trouwens niet altijd zo geweest, want ik kom oorspronkelijk uit de PPR en kwam toen in GroenLinks terecht. Bij GL voelde ik me thuis omdat daar het belang van het milieu in goede handen was. Tegenwoordig heeft iedere partij het milieu hoog in het vaandel staan en na het vertrek van Paul Rosenmöller ontwikkelde GL zich tot een sociaal-liberale partij. Niets mis mee, maar daar voelde ik me niet meer bij thuis.

In de vakbeweging bestaat een breed scala aan politieke voorkeuren. Je hebt mensen die vinden dat we op basis van machtspolitiek onze eisen moeten stellen en nauwelijks compromissen moeten sluiten en je hebt aanhangers van de visie dat de vakbeweging een soort sociale ANWB moet zijn.

Als het aan mij lag zou er een brede linkse beweging moeten zijn met verschillende vleugels. De versnippering die nu bestaat, maakt links eigenlijk zwak. Ik vind het daarom wel goed te merken dat er weer toenadering lijkt te zijn tussen SP en GroenLinks aan de ene kant en de PvdA aan de andere kant. Althans dat er geluiden klinken in die richting.”

Henk van der Kolk zet zich in voor behoud van een goede AOW

Dus de vakbeweging moet afhankelijk van het onderwerp politieke steun zoeken?

“Ja, maar ik wil een uitzondering maken voor de PVV van Wilders. Die partij wil mensen uitsluiten en wij willen juist insluiten. Vandaar ook de commotie toen Agnes Jongerius een paar maanden geleden de uitspraak deed dat ze steun tegen de AOW-maatregel wilde zoeken bij de duvel en z’n ouwe moer, en zelfs bij Wilders. De oplossing van Wilders is de onze niet, hoewel we beseffen dat er ook onder onze leden PVV-stemmers zijn.

Wat mij betreft zou er wel een gesprek mogen komen tussen de SP en de top van de vakbeweging. We houden ons voor een deel met dezelfde onderwerpen bezig en zitten vaak op dezelfde lijn. Maar nogmaals, dat houdt niet in dat we de PvdA, dan inruilen voor de SP.

Het is allemaal heel subtiel. We willen wel kleur bekennen, maar blijven onafhankelijk. Daarom geven we ook geen stemadvies.”

Gaat de verantwoordelijkheid van de vakbeweging verder dan alleen maar werk en inkomen?

“Dat is natuurlijk wel onze kernactiviteit, maar we zijn er niet alleen voor brood en boter. We zijn ook verantwoordelijk voor het verbinden van mensen. De integratie is echt iets heel belangrijks. Dat de PVV zoveel aanhang heeft, is niet goed. De problemen waar zij het over hebben zijn echter wel reëel.

Daarom zijn we bijvoorbeeld in oud-Charlois in Rotterdam begonnen met een spreekuur voor agrarische werknemers. Op de werkplek konden we die Polen, Turken en Marokkanen haast niet bereiken, maar via zo’n spreekuur lukt dat

wel. Inmiddels hebben we het spreekuur uitgebreid; zo dragen we een steentje bij aan het samenleven van al die groepen, aan de integratie.”

Dat is werken op basisniveau, maar de meeste ellende komt toch uit Brussel.

“Dat is inderdaad een punt van zorg voor ons. We denken daar veel over na, onder andere in de vorm van conferenties die we organiseren over Europa. Pasklare antwoorden hebben we echter niet. Al tientallen jaren staat alles in het teken van de vrije markt. Er mag best een sociaal Europa komen, maar dan wel binnen een vrije markt. Dat is al jaren de dominante politieke cultuur in Europa. Als vakbeweging moeten we daartegen strijden, want het vooropstellen van de vrije mededinging leidt echt tot een sociaal gat in Europa. De Europese vakbeweging moet een offensief voeren voor een sociaal Europa, maar dat staat allemaal nog in de kinderschoenen. We moeten leren goed te lobbyen in Brussel. Je kan het niet meer wegdenken dus moeten we er ons voordeel mee leren te doen.”

Daar zullen de vakbeweging en de SP elkaar ook wel tegenkomen.

“Zeker, maar wij zijn wel voor Europa, een sociaal Europa wel te verstaan. Waar we elkaar tegenkomen, zullen we bezien of we dezelfde visie hebben en ieder vanuit eigen verantwoordelijkheid onze rol kunnen spelen. We liggen niet met de PvdA onder de dekens wat sommigen daar ook over denken, maar we gaan ook niet met de SP onder de dekens.”

BUURTEN IN BEDRIJVEN: **DOEN!**

Tekst: Edwin de Voigt, medewerker SP-fractie Rotterdam Foto's: SP-Rotterdam

In 2003 is de Rotterdamse SP gestart met Buurten in de Wijken. De fractieleden en andere SP'ers gaan langs de deuren maar ook langs allerlei maatschappelijke organisaties, scholen, wijkagenten en buurtinitiatieven. Er wordt ook gebuurt in de avonduren: de Buurtavonturen. En sinds 2008 gaan de Rotterdamse SP'ers ook Buurten in Bedrijven. Om te praten met de ondernemingsraad, de staf, de directeur, op de werkvloer, in de kantine en vergaderruimten, langs alle afdelingen en verschillende locaties van het bedrijf.

GELIKTE POWERPOINT-PRESENTATIE

Zo spraken we met het personeel van de Roteb (reinigingsdienst), de RET (tram, bus, metro), Rotterdam Airport, TNT-post, de ECT (haven), de Bibliotheek, Shell Pernis, Praktijk-onderwijs, de binnenvaart, horecabedrijven, Humanitas, coffeeshops, Eneco (energie) en zelfs Youth For Christ. Over het algemeen heel Rotterdamse bedrijven of bedrijven en instellingen waar veel Rotterdamers werken. Vaak verloopt het contact via de ondernemingsraad waarbinnen verrassend veel SP'ers of SP-sympathisanten actief zijn. Tegelijk

vragen wij ook via de officiële weg een gesprek aan met de staf of directie, vaak via de afdeling communicatie. De ervaring leert dat een bezoek vooral leerzaam is als je afsluit met een gesprek met de OR. Zo kom je te weten of de 'officiële' werkelijkheid van de gelikte Powerpoint-presentatie van de directie overeenkomt met wat er op de werkvloer gebeurt.

WETEN WAT ER SPEELT

De SP is natuurlijk niet altijd welkom, zoals bij de TNT-directie ten tijde van de acties. Toen werd er afgesproken met de OR-leden bij de poorten van

de TNT-vestiging en werden er steunbetuigingen en oproepen voor de demonstratie uitgedeeld aan de rest van het personeel. Als SP hebben we veel baat gehad bij deze bezoeken. De Rotterdamse SP weet door Buurten in Bedrijven wat er speelt in de bedrijven waar Rotterdammers werken. Bij problemen kaart de SP-fractie die aan in de Raad of trekken we de wethouder aan 'zijn jassie'. Dat deden we bijvoorbeeld bij een onveilige verkeerssituatie voor het personeel dat in de nachtdienst werkt bij Shell Pernis. Levert dat overleg geen resultaten op, dan moet er actiegevoerd worden. Ook wist de SP veel eerder dan andere politieke partijen hoe het met de overslag in de Rotterdamse haven gesteld was, veel slechter dan gedacht. Ook wisten we wat de plannen van de RET waren voor snel openbaar vervoer met fastferries over de Maas. Maar ook wisten we hoe het gesteld was met de ontwikkeling van de OV-chipkaart, om maar wat te noemen.

De Rotterdamse SP-fractie op bezoek bij ENECO en de binnenvaart

TIPS VOOR DUURZAME CONTACTEN IN BEDRIJVEN

- Buurten in bedrijven is net als buurten in wijken: het wordt alleen wat als je initiatieven neemt en ondersteunt
- Wees een actieve collega door lid te zijn van een vakbond en daar ook wat voor te doen
- Leg in de vakbond contact met kritische kaderleden en bestuurders. Steun acties van die mensen met flyer en aan de poort, solidariteitsverklaring of soepkar
- Wees zichtbaar en ga dus vaker op dezelfde plaatsen met de Solidairkranten staan (voor dat laatste hebben we een apart groepje in de afdeling, dat bereid is met enige regelmaat om 5.30 uit de veren te gaan om in de Europoort voor zevenen paraat te zijn)

OPRECHT GEÏNTERESSEERD

Werknemers nemen na een bezoekje ook eerder contact op met de SP als er iets speelt. Zowel staf als werknemers zijn meestal blij verrast met ons bezoek; vaak is het de eerste keer dat ze een politieke partij over de vloer krijgen zonder tussenkomst van een gemeentegriffier die dan een ongeïnteresseerde raadscommissie binnenloodt. Ook de werkgevers weten achteraf sneller de weg te vinden naar de SP. Ze merken dat de SP oprecht geïnteresseerd is. Vaak staan ze ook open voor argumenten van de SP die ze voorheen in de wind sloegen. Een kwestie van vertrouwen winnen. Maar de grootste winst is toch dat de SP op deze manier de andere politieke partijen altijd een stapje voor is; die zijn toch vaak afhankelijk van de papieren werkelijkheid in dossiers.

‘HUN STRIJD, ONZE STRIJD, INTERNATIONALE SOLIDARITEIT!’

Tekst: Tuur Elzinga, SP-Eerste Kamerlid en beleidsadviseur voor FNV Mondiaal

Nederland heeft al lange tijd multinationals binnen zijn landsgrenzen. Multinationals beconcurreren elkaar, maar weten tegelijkertijd vaak goed samen te werken als het gaat om het beperken van de rechten van hun arbeiders. Voorzichtig zetten vakbonden nieuwe stappen om internationale solidariteit niet alleen aan het kapitaal over te laten.

In april 2006 repte premier Balkenende voor het eerst¹ van zijn beruchte terugverlangen naar een VOC-mentaliteit. Kritiek was Balkenendes deel, want met de VOC-mentaliteit plunderden Nederlanders hun koloniën leeg. De Verenigde Oost-Indische Compagnie was de eerste Nederlandse multinational, compleet met hedendaagse verhoudingen. Een matroos ‘verdiende’ rond 1650 ongeveer 100 gulden per jaar, de gouverneur van Oost-Java 100.000 gulden en de gouverneur-generaal 2,5 miljoen. De VOC was de eerste onderneming die met aandelenkapitaal werd gefinancierd. De compagnie was daarmee één van de grondleggers van het latere aandeelhouderskapitalisme en bracht met haar wereldwijde uitbuiting niet alleen welvaart voor Nederland, maar ook nieuwe risico's.

Sinds de VOC is de Nederlandse economie steeds afhankelijker geworden van de wereldeconomie en de ‘reële’ economie – in Nederland, maar ook mondiaal – steeds afhankelijker van het financieel kapitaal. Juist de verbreding van de VOC-mentaliteit – wat we nu veelal aanduiden als neoliberale globalisering – is één van de diepere oorzaken van de financiële crisis. Ook de ondergang van de VOC is duidelijk te vergelijken met de huidige crisis: de boekhouding van de compagnie was uitermate ondoorzichtig en de – pover betaalde – personeelsleden creëerden hun eigen bonussen door wat particuliere handel mee aan boord te nemen. Ondanks staatssteun ging de VOC eind achttiende eeuw failliet. Na het faillissement stond VOC voor “Vergaan Onder Corruptie”² en werden de schulden van de compagnie genationaliseerd. Twee eeuwen aan winst waren in de zakken van bestuurders en aandeelhouders verdwenen.

OPKOMST MULTINATIONALS

Er zijn natuurlijk grote verschillen tussen de wereld van toen en ‘onze’ wereld, aan het begin van de eenentwintigste eeuw. De economie was overwegend kleinschalig en lokaal georiënteerd. De VOC was aanvankelijk de enige grote multinationale onderneming.

Rond 1800 ontstonden er wereldwijd enkele multinationals en 100 jaar later waren het er al vele, waarvan enkele zeer groot en dominant. Zo controleerde de United Fruit Company in 1899 90 procent van alle bananenimport in de

VS. Toch waren er zelfs begin twintigste eeuw nog maar een paar echte reuzen (met een totaal vermogen van \$500 miljoen of meer).

In 1970 kende de wereld al 333 van zulke reuzen (op een totaal van 7000 multinationals). Daarna gingen de ontwikkelingen pas echt snel: halverwege de jaren negentig waren er volgens de UNCTAD³ 40.000 multinationals met controle over 250.000 dochterondernemingen. En aan het begin van deze eeuw stond de teller al op 60.000 met 800.000 dochters.

MACHTSCONCENTRATIE

Door de opkomst van de multinationale onderneming is zeer veel productie, kapitaal en daarmee macht geconcentreerd in een klein aantal handen. De 100 grootste multinationale ondernemingen bezitten of controleren tenminste een kwart van alle vermogens ter wereld. Zij zijn goed voor een derde van alle directe buitenlandse investeringen van de thuislanden van deze ondernemingen. In de jaren negentig vond al een derde van de wereldhandel plaats binnen multinationals (dus van dochter naar moederbedrijf of andersom) en nog eens een derde tussen multinationals. En het aandeel van de intra-concern-handel blijft maar groeien. De grootste multinationals zijn op zichzelf economieën die zich qua omvang kunnen meten met de economieën van landen. De jaaromzet van Shell is bijvoorbeeld vergelijkbaar met het Bruto Binnenlands Product (BBP) van Egypte en de omzet van Wal-Mart is vergelijkbaar met het BBP van Zuid-Afrika. En de gecombineerde omzet van de zeven grootste transnationale opererende ondernemingen is ruim groter dan het gecombineerde BBP van alle Afrikaanse landen samen.

De huidige globalisering kent de multinational als dominante speler op vrijwel alle markten ter wereld, met in veel sectoren een markt die door enkele bedrijven wordt beheerst (oligopolie). Zo wordt 35 procent van de wereldwijde chemiemarkt door de vijf grootste bedrijven in de sector verdeeld, net als ruim 40 procent van de wereldolie-markt. In de elektronica en staal beheersen de vijf grootste bedrijven ruim 50 procent. En de vijf grootste autoproducenten verdelen zelfs 60 procent van de markt. Als zo'n grote speler zich terugtrekt uit een land, dan heeft dat grote gevolgen voor de binnenlandse economie en werkgelegenheid. Alleen het dreigen daarmee maakt dan ook al indruk. Veel van het neoliberale beleid dat de wereld onveilig heeft gemaakt is dan ook onder rechtstreekse druk van multinationals of onder druk van door die bedrijven bedachte regels van instellingen als WTO, IMF, Wereldbank, en OESO tot stand gekomen. Deze concerns staan erom bekend dat zij vaak enorme

sommen geld uittrekken om het speelveld waarop ze opereren naar hun hand te zetten: via reclame en andere PR kunnen consumenten worden beïnvloed; via lobbys de politiek; via een dure advocaat en een lange adem niet alleen beleidsmakers maar ook de concurrentie; via contracten de wetenschap en via sponsoring het onderwijs, enzovoort. Allemaal om aan het eind van de rit, door kostprijsverlaging, nog grotere winsten in hun zak te kunnen steken.⁴

UITBUITING 2.0

Het resultaat sluit wederom mooi aan bij de parabel van de VOC: een wereld gebaseerd op uitbuiting. Was kapitalistische uitbuiting aan het begin van de industriële revolutie nog eenvoudig en zijn de uitbuitingsmechanismen nu aanzienlijk complexer, het principe is niet veranderd. Nog steeds buit de baas – in dit geval een anonieme, collectieve aandeelhouder – via het (top)management de arbeider uit. Maar steeds vaker werken deze arbeiders ver weg, uit het zicht van de consument.

Bovenop de dynamiek van het kapitalistische systeem komt nog de institutionele uitbuiting van het zuiden door het noorden. De rijke landen hebben al sinds jaar en dag een afspraak over de hoeveelheid Official Development Assistance (ODA, ontwikkelingshulp) die ze aan arme landen geven. En hoewel Nederland één van de weinige landen is die aan de in 1970 in de VN afgesproken 0,7 procent van het BBP voldoet, staat deze norm hier onder druk. De discussie over deze norm is echter een schijndiscussie als je weet dat de geldstroom van het zuiden naar het noorden veel groter is dan omgekeerd. Ontwikkelings-socioloog Lou Keune noemt dit verschijnsel terecht omgekeerde ontwikkelingshulp. Dit komt onder andere door schuldafbetalingen en rentebetalingen op schulden (bij IMF, Wereldbank en andere banken), terwijl door-gaans al veel meer is afbetaald dan ooit aan schulden is aangegaan. Ook werken diverse westerse landen⁵ actief mee aan het legaal ontwijken van belastingbetaling in productielanden door ‘hun’ multinationals⁶.

Maar de grootste uitbuiting vindt toch direct in de productieketen plaats. Iedere schakel in de keten wil minstens quitte spelen of winst maken, dus bij elke schakel vindt een stukje van de uitbuiting plaats. Maar het eindresultaat mag er wezen! Een paar luxe sportschoenen kost snel 90 euro. Natuurlijk, de winkelvekoper krijgt loon en de winkel moet huur betalen en wat reclame maken. Het transport kost ook geld. En het merk moet altijd blijven investeren in mooiere, betere, snellere, schoenen en dus wordt er flink geld gestoken in onderzoek en ontwikkeling. Maar doordat de productie van dat paar schoenen in de productielanden niet meer kost dan 34 cent, blijft er nog altijd een mooie winstmarge over van 10 tot 15 euro (11 tot 17 procent). Die winst is na uitgave van de anderhalf tot twee miljard (!) dollar voor reclame van bedrijven als Adidas en Nike. Vergelijkbare rekensommetjes zijn te maken voor producten als spijkerbroeken, elektronica en koffie.

Dat deze schoenen zo goedkoop geproduceerd worden, ligt vooral aan de extreem lage arbeidskosten. De arbeid-

sters die de schoenen in Indonesië of China produceren krijgen gemiddeld 20 à 25 cent per uur. Ze werken per dag ongeveer 10 tot 12 uur en dat 6 of 7 dagen in de week. Over het algemeen kunnen de werknemers hiertegen geen vuist maken: fundamentele vakbondsrechten, zoals het recht op vereniging in een vakbond of het recht op collectief onderhandelen, worden in veel landen niet erkend. En in landen waar deze rechten formeel wel bestaan, worden ze lang niet altijd nageleefd.

VAKBONDEN ALS TEGENMACHT

De multinationale onderneming was sinds de Tweede Wereldoorlog aan een gestage opmars bezig, maar het kapitaal was in de eerste decennia nog vooral op de nationale markten gericht. Nationale kartels van oligopoliekapitalisten moesten de ergste schokken, zoals die voor de oorlog voorkwamen, opvangen. En de staat moest ze daarbij helpen met nationaal gestuurde economische politiek. In die context konden sterke nationale vakbonden grote invloed uitoefenen. In staten met ontwikkelde democratieën bleek het mogelijk de uitbuiting van arbeiders te reguleren en te beperken. Hoewel de primaire inkomensverdeling in internationaal opzicht vaak niet eens erg afweek, kon in verschillende landen toch in de secundaire en tertiaire inkomensverdeling⁷ meer gelijkheid worden bereikt.

Sinds door schaalvergroting vanaf de jaren zeventig en tachtig het internationale kapitaal steeds dominanter is geworden, zijn inkomens- en vermogensverdeling vrijwel overal schever gegroeid. En dan hebben we het niet alleen over extremen als Oost Europa, de voormalige Sovjetstaten en China, maar heel nadrukkelijk ook over de meeste West-Europese landen.

De internationalisering van kapitaal heeft de positie van de vakbonden vanaf de jaren zeventig ernstig ondermijnd. Toch is het enige effectieve antwoord op de perverse productieverhoudingen en steeds schere verdeling nog altijd gelegen in de vorming van vakbonden die de collectieve belangen van de arbeiders behartigen. Dat de factor arbeid zich tegenover grenzeloos kapitaal ook transnationaal moet organiseren, is geen nieuw inzicht. Marx en Engels schreven in 1848 immers al: “Arbeiders aller landen verenigt U!”. En dat probeerden ze ook. Marx zelf stond aan de wieg van de Eerste Internationale. Deze organisatie was geen lang leven beschoren. Vanaf 1889 ontstonden er echter diverse internationale beroepssecretariaten, voor schoenmakers tot tabakswerkers. Aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog waren er 33. Dat werden er steeds meer, en ze fuseerden vaak tot bredere sectorale verbanden, die vanaf 2002 Global Union Federations (GUFs) zijn gaan heten.

Één van de eerste GUFs ontstond al in 1896. Na een staking in de Rotterdamse haven deden de stakers een beroep op de solidariteit van hun Europese collega's. De oprichting van de ITF (International Transport Workers' Federation) was een direct gevolg. De transportsector is dan ook bij uitstek internationaal georganiseerd en ook nu nog loopt de ITF in veel opzichten voorop. De metaalarbeiders waren er nog vroeger bij, want de IMF (International

Metalworkers Federation) werd al in 1893 opgericht. Tegenwoordig vallen vrijwel alle economische sectoren onder het werkveld van een van de elf GUFs.

Hoewel de naam 'global union federation' duidt op een mondiale oriëntatie, is de focus van de nationale sectorale bonden die hun achterban vormen in verreweg de meeste gevallen nog voor 90 procent of meer nationaal gericht. En dat terwijl het kapitaal al lang gewend is over de grenzen te denken.

Vlak na de Eerste Wereldoorlog (in 1919) ontstond ook de ILO, de Internationale ArbeidsOrganisatie. Het doel van de ILO is de promotie van de internationaal erkende arbeidsnormen⁸, waaronder het recht op organisatie en op collectieve actie en onderhandeling. De ILO slaagt er echter niet in voldoende een vuist te maken tegen de druk die globalisering en de toenemende dominantie van multinationals uitoefenen op de rechten van arbeiders. Hoewel er talloze verdragen zijn afgesloten, hebben te veel landen de belangrijkste daarvan nog niet onderschreven. Vakbondsrechten staan intussen in toenemende mate onder druk. In veel landen neemt de organisatiegraad af, mede doordat arbeid steeds meer geflexibiliseerd raakt. Steeds meer mensen zijn aangewezen op informele arbeid, waarop de toch vaak al flinterdunne sociale regelingen niet van toepassing zijn. En net als arbeiders worden in onze geglobaliseerde wereld de bonden die voor hun belangen moeten opkomen in toenemende mate tegen elkaar uitgespeeld.

OOK INTERNATIONAAL ACTIEVOEREN HELPT

We worden echter alleen tegen elkaar uitgespeeld zolang we ons laten uitspelen. Zelfs in een wereld waarin kapitaal volledig is geïnternationaliseerd, kan de factor arbeid nog altijd een vuist maken. Mits de vakbeweging zich krachtig internationaal organiseert.

Het voorbeeld van de GUF van de voedingsindustrie, bewijst dat je wel degelijk tegen de stroom in kunt roeien. Net als zoveel andere sectoren wordt de voedingssector door enkele grote multinationale spelers gedomineerd. Nestlé en Unilever zijn verreweg de grootste wereldwijde concerns op deze markt, waarvan zij samen 40 tot 45 procent controleren. In Azië geniet Unilever een twijfelachtige faam: de trend van toenemende uitbesteding aan onderaannemers en flexwerkers heet hier Unileverisering. Unilever is daarin namelijk trendsetter: van 300.000 vaste werknemers in 2000 is inmiddels nog slechts de helft bij Unilever in dienst. Ondertussen is in de Unileverketen het aantal moderne dagloners toegenomen tot een half miljoen. Voor de vaste werknemers geldt doorgaans dat ze een betere beloning krijgen en gunstigere arbeidsvoorwaarden dan gemiddeld, maar de stukloners, dagloners en andere flexwerkers krijgen vaak minder dan het officiële minimum, geen geld bij ziekte of geen werk, geen vakantie of pensioen, geen recht om vakbondslid te worden...

In Khanewal, Pakistan, staat een Lipton-theefabriek van Unilever. Daar waren tot voor kort 22 vaste krachten aan het werk en 723 arbeiders op dagloonbasis, soms al meer dan 20 jaar, dag in, dag uit. Toen zij zich wilden organise-

ren, weigerde Unilever hen te erkennen. Toen twee werknemers na dertig jaar trouwe dienst met lege handen op straat kwamen te staan, was het tijd voor actie. IUF luidde de noodklok, waarna er – naast doorlopende acties in Pakistan zelf, uitwaaiend naar buur- (en thee-) land India – een brede internationale campagne op gang kwam. FNV Bondgenoten en FNV Mondiaal richtten hun pijlen op de aandeelhoudersvergadering van Unilever in Rotterdam, Unite en de TUC protesteerde in Engeland. Unilever-arbeiders in diverse fabrieken in Latijns Amerika en Afrika verklaarden zich solidair. Er werden campagnes op touw gezet gericht op consumenten. Er kwamen kaartenacties tegen het internationale concernmanagement en er werd een formele klacht neergelegd bij de OESO. De acties waren een eclatant succes: Unilever koos eieren voor zijn geld. Hoewel Unilever in 1972 besloot dat arbeidsvoorwaarden zuiver een zaak zijn van het nationale management, zat Unilever nu voor het eerst met een internationale vakbondsorganisatie om tafel om op internationaal niveau een conflict op te lossen. Het resultaat: vaste contracten voor 200 flexwerkers van de Lipton-fabriek in Khanewal en betere betalingsvoorwaarden voor de overige flexkrachten, inclusief sociale verzekeringen en pensioen.

Het belang van deze doorbraak gaat veel verder dan de fabriekspoorten van de Khanewal-fabriek: het is de eerste keer dat Unilever verantwoordelijkheid neemt voor flexwerkers in een productieland en voor het eerst dat zij in een internationale sociale dialoog zijn gedwongen. De grote les is dat internationale organisatie loont. Nationale vakbonden moeten zich niet laten intimideren als multinationals arbeidsvoorwaarden onder druk zetten. Ze moeten zich organiseren. En als dat nodig is: internationaal organiseren.

- 1 Vooral toen hij de term 'VOC-mentaliteit' later dat jaar tijdens de Algemene Beschouwingen liet vallen was er veel aandacht voor in de media.
- 2 Op 6 november 2008 promoveerde de historicus Chris Nierstrasz op een onderzoek naar de VOC, waarin hij tot de conclusie komt dat de VOC niet aan corruptie ten onderging, maar dat de corruptie eerder gevolg was van de ondergang van de VOC.
- 3 UNCTAD, *World Investment Report 1995. Transnational corporations and competitiveness*, 400 p.
- 4 Een illustratief voorbeeld levert wellicht een artikel in The Independent van 5 februari jl., over de schenking door Exxon Mobil van honderdduizenden dollars aan rechtse denktanks die momenteel met de ene na de andere 'onthulling' komen om het International Panel on Climate Change (IPCC) in diskrediet te brengen.
- 5 Ook de rol van Nederland is in dit opzicht niet onomstreden: Nederland is vorig jaar door de VS kortstondig aangemerkt als belastingparadijs en niet geheel ten onrechte, volgens Tax Justice Nederland.
- 6 Overigens zijn multinationals zelf ook erg goed in het bedingen van belastingkortingen (tax holidays) en het stimuleren van belastingconcurrentie. Zo lopen – volgens Raymond Baker, één van de meest vooraanstaande Amerikaanse experts op belastingontduiking – ontwikkelingslanden inkomsten mis op jaarlijks \$200 miljard aan bedrijfsinkomsten die via trucs onbelast uit deze landen verdwijnen. Een veelvoud van de hulp die deze landen nu van rijke landen ontvangen.
- 7 De inkomensverdeling na belastingen en herverdeling door sociaal beleid en publieke goederen.
- 8 Core Labour Standards, zoals deze in verschillende conventies en aanbevelingen van de tripartiete International Labour Conference zijn vastgelegd.

DE VAKBEWEGING EN EUROPA

Tekst: Dennis de Jong, SP-Europarlementariër Foto: Bas Stoffelsen

Sinds midden jaren tachtig is 'Brussel' vooral bekend om het Europese neoliberale beleid. De vakbewegingen in Europa lijken te worden 'ingepakt' door Brusselse instellingen en zo onschadelijk gemaakt. Toch is er voor de vakbeweging veel te winnen in Brussel.

In 1985 presenteerde Wisse Dekker, topman bij Philips, samen met collega's van andere Europese multinationals een blauwdruk voor het neoliberale Europa. Ruim baan voor ongebreidelde concurrentie, ook als dit ten koste gaat van sociale rechten, vermarkting van de publieke sector, en 'flexibilisering' van de arbeidsmarkt (lees: afbraak van het ontslagrecht), om maar enkele voorbeelden te noemen. De multinationals kregen hun zin: al hun voorstellen werden overgenomen, en zo werkte Brussel van harte mee aan een beleid dat uiteindelijk leidde tot de zwaarste economische crisis sinds de Tweede Wereldoorlog.

In dit hele verhaal speelt de vakbeweging geen rol, of in ieder geval geen rol van betekenis. Het zijn vooral de grote bedrijven die het in Brussel voor het zeggen hebben. Toch is de vakbeweging wel degelijk Europees georganiseerd in het Europees VakVerbond (EVV of in het Engels ETUC). Daarnaast hebben veel nationale vakbonden, zoals voor Nederland de FNV, een kantoor in Brussel van waaruit ze ook invloed kunnen uitoefenen op Brussel.

De geringe invloed van de vakbeweging op de Europese instellingen wijt ik vooral aan drie factoren: (1) gebrek aan menskracht; (2) besmetting van de vertegenwoordigers in Brussel met het EU-virus; (3) algeheel gebrek aan strijdvaardigheid van de vakbeweging, zeker in Nederland.

GEBREK AAN MENSKRACHT

Gebrek aan menskracht is natuurlijk altijd een betrekkelijk begrip: als je iets belangrijk vindt, dan trek je daar ook voldoende financiële middelen voor uit en de vakbeweging is over het algemeen niet superarm. In de praktijk zitten er bij de EVV maar een handjevol medewerkers. De klacht van de bestuurders is dan ook dat zij nauwelijks kunnen beschikken over voldoende ondersteuning om een vuist te maken. Het FNV-kantoor in Brussel bestaat uit drie mensen, die overigens maar een deel van hun tijd in Brussel zijn.

Als je dit vergelijkt met de enorme lobby-industrie van de grote bedrijven, dan is het niet verwonderlijk dat er maar weinig naar de vakbeweging wordt geluisterd. Als Europarlementariër moet je ook echt je best doen om contact te krijgen met vakbondsvertegenwoordigers. De grote bedrijven bedelven je onder meters papier met hun opvattingen en nodigen je om de haverklap uit voor een lunch, receptie of ander evenement. In de post is daarentegen nauwelijks materiaal te vinden van de vakbeweging. Tegenover de talloze informele overlegorganen van Europarlementariërs met belangenorganisaties (de zogeheten intergroepen) op andere gebieden, is er welgeteld één groep die zich richt op de dialoog met de vakbeweging.

Nu heeft de vakbeweging wel het voordeel dat de Europese Commissie en de Raad zich hebben verplicht om haar regelmatig te consulteren. Zo vond op 4 februari nog een ontmoeting plaats tussen de voorzitter van de Europese Raad, Van Rompuy, en EVV-vertegenwoordigers. Zonder stevige begeleidende lobby heeft deze dialoog echter weinig zin: wie in Nederland weet wanneer de vakbeweging deelneemt aan dat soort overleggen en wat er dan precies wordt besproken? De website van de EVV (www.etuc.org) bevat hierover alleen een paar algemene kreten. Grote bedrijven doen dit wel anders: als hun belangen op het spel staan,

dan wenden zij zich tot de media, zorgen voor uitgebreid informatie-materiaal en verspreiden dit onder iedereen die enige invloed heeft.

HET EU-VIRUS

Meedoen in Brussel is leuker dan het van een afstand lijkt. Vooral als je blijkt geeft van een zekere Eurofiële houding, kun je rekenen op veel bijval en waardering. Dat is een gevaar voor iedereen die er werkt. Wil je kritisch blijven op het Europees beleid, dan moet je nauw contact blijven onderhouden met je achterban, want alles in Brussel is erop gericht om je in te pakken.

Helaas heb ik de indruk dat de meeste vertegenwoordigers van de vakbeweging die in Brussel werken, zich voor het Europese karretje laten spannen. Zo wist de FNV-vertegenwoordiger in Brussel tijdens een conferentie die de FNV op 29 januari over Europa had georganiseerd, te vertellen dat er tegenover elke Europese ambtenaar, in Nederland tien nationale ambtenaren stonden en dat Europese ambtenaren veel toegankelijker waren dan hun Haagse collega's. Dit is precies de propaganda die de Europese Commissie zelf voortdurend verspreidt. Los van de aantallen die niet kloppen (zoals de voorzitter van ABVA-KABO opmerkte, worden de uitvoerende diensten bij de nationale cijfers opgeteld, en de Europese ambtenaren zijn alleen beleidsambtenaren), is het gewoon niet waar dat het voor de Nederlandse vakbeweging moeilijk is met ambtenaren in Den Haag contact te krijgen. Europese ambtenaren zijn misschien niet minder open, maar zij ontvangen wel veel meer werkgevers- dan werknemersvertegenwoordigers, terwijl in Nederland meestal geprobeerd wordt te zoeken naar een zeker evenwicht. Denk maar aan de samenstelling van de SER, het adviesorgaan van de regering over sociaal-economisch beleid, dat volstrekt evenwichtig is samengesteld. Een dergelijk evenwicht is in de adviesgroepen van de Europese Commissie ver te zoeken.

Brussel, 15 mei 2009: Dennis de Jong en andere SP'ers demonstreren met de vakbeweging

De Nederlandse vakbeweging was ook vóór de Europese Grondwet, en presenteert het Verdrag van Lissabon vooral als een stap vooruit in de richting van een meer democratisch Europa. Tijdens de eerdergenoemde conferentie bleken de FNV-leden een heel ander – en realistischer – beeld van Brussel te hebben. Terwijl de leden kritisch zijn, zijn hun vertegenwoordigers in Brussel dat helemaal niet. Er is dan ook sprake van een flinke kloof tussen de vakbondsvertegenwoordigers in Brussel en hun achterban. Overigens geldt dit niet voor alle bonden: zo is de Europese Bond voor mensen die voor publieke voorzieningen werken (EPSU) wel consequent kritisch over de doorgeplaatste marktwerking. De EVV en ook het FNV-kantoor in Brussel hebben echter een uitgesproken eurofiële houding.

GEBREK AAN STRIJDVAAARDIGHEID

We zien het in Nederland aan de halfslachtige manier waarop de vakbeweging zich opstelt als het gaat om de 65 blijft 65-actie, maar ook op

Europees niveau doet de vakbeweging al concessies, voordat er echt onderhandeld is en er actiegevoerd is om de eisen kracht bij te zetten.

Dat wordt duidelijk bij de officiële houding van de vakbeweging ten aanzien van de vermarkting van de publieke voorzieningen. Geen probleem om de post te privatiseren, als er maar flankerend beleid is om de sociale gevolgen op te vangen. Je ziet hetzelfde bij de houding van de vakbeweging tegenover het begrip 'flexicurity'. Dit begrip is ontwikkeld in het kader van de Lissabon-Agenda die erop gericht was Europa dit jaar tot de meest concurrerende economie in de wereld te maken. Het houdt in dat je werknemers niet langer een goede ontslagbescherming biedt, maar je richt op het garanderen van werkgelegenheid in het algemeen. Jammer als je het leuk vindt om lange tijd voor dezelfde werkgever te werken: na een paar jaar zul je weer een andere baan moeten gaan zoeken. En jammer als het dan toevallig crisis is en er helemaal geen andere banen zijn. Maar volgens de vakbeweging is 'flexicurity' goed voor iedereen. Nee, het gaat hier niet om 'modernisering' maar gewoon om een

poging het de werkgevers naar de zin te maken. Het is dan ook ongelofelijk dat de vakbeweging al dit soort ideeën overneemt.

SAMENWERKEN MET DE VAKBEWEGING?

Als je al deze ontwikkelingen op een rijtje zet, zou je tot de conclusie kunnen komen dat het zinloos is erg veel tijd en energie in de contacten met de vakbeweging in Brussel te steken. Dat zou echter een verkeerde conclusie zijn.

Er zijn in de afgelopen jaren momenten geweest dat de vakbeweging wél een vuist kon maken. Dat was zo bij de havenrichtlijn en bij de dienstenrichtlijn (de Bolkestein-richtlijn): twee instrumenten die geleid zouden hebben tot een flinke aantasting van de positie van werknemers. De achterban pikte dit niet en kwam massaal in opstand: tegen de Havenrichtlijn demonstreerden op de Rotterdamse Coolingsingel tienduizenden havenarbeiders. Ook in Brussel en Straatsburg bleek het mogelijk grootschalige protesten te organiseren.

Door de zichtbaarheid van zoveel boze werknemers, konden de Europese instellingen niet meer om hun belangen heen. De havenrichtlijn werd ingetrokken en de dienstenrichtlijn aangepast.

Het kan dus wel! En daarom is het belangrijk de contacten met de vakbeweging ook in Brussel aan te halen. Tegelijkertijd is het ook nodig dat van binnenuit de druk op de vertegenwoordigers van de vakbeweging in Brussel wordt opgevoerd: laat je niet inpakken door de Brusselse instellingen, maar luister goed naar je achterban! En ook: investeer in Europese en internationale contacten. Het zal financieel niet mogelijk zijn de lobby van multinationals te verslaan, maar als je in Brussel wetgeving kunt tegenhouden of veranderen, scheelt dat heel veel werk op nationaal niveau. Omgekeerd, als je het in Brussel laat lopen, kan iedere nationale regering zich erop beroepen dat 'het moet van Brussel'. Investeren in een actieve Brusselse lobby verdient zich voor de vakbeweging dan ook dubbel en dwars terug.

SPIERBALLEN KRIJG JE NIET VANZELF!

DE ZAAKWAARNEMER IS DOOD, LEVE DE JUDY'S

Tekst: Ron Meyer, vakbondsbestuurder bij FNV Bondgenoten en fractievoorzitter van SP-Heerlen

Judy Lock is één van mijn helden. De kleine dame die je zou kunnen onderschatten als je haar ziet staan. Als... want zo groot is ze niet, zo bleek ook toen ze sprak op het SP-Congres in de Nieuwe Luxor in Rotterdam. De kleine Judy kwam amper boven het kathedraal uit. Maar ze sprak, ze overtuigde en ze inspireerde. Judy is het tastbare toonbeeld van de nieuwe vakbond. Met een plan, met een visie en met ballen: spierballen!

Judy is schoonmaker op Schiphol en ze is 'trots lid van de Vakbond van Schoonmakers', zoals ze dat zo mooi zegt. Ze toont een vorm van onverschrokkenheid die je zelden ziet. Die kreeg ze niet in de schoot geworpen door tovenaars, zaakwaarnemers of messiasen, maar door haar eigen ervaringen. Judy bouwde met haar collega's aan een muur van verzet en ze heeft geproefd dat de macht van het collectief zoet smaakt. En nu wil ze meer!

Judy werkt in een sector waarin slechts 10 procent van de mensen georganiseerd is. Enkele jaren geleden besloot FNV Bondgenoten uitgerekend in de schoonmaak allesomvattende campagnes te ontfouwen. Met alle ingrediënten die noodzakelijk zijn om David van Goliath te laten winnen. Menig SP'er zal denken, dat doen wij toch al lang? Ja en nee. Inderdaad: de SP is de meest actieve partij op straat en de SP heeft vaak getoond campagnes te kunnen voeren. Maar: ook veel SP'ers zijn vergeten dat je een sterke muur niet op de eerste plaats via parlementaire middelen bouwt. In een aantal opzichten hebben SP'ers namelijk ook last van zaakwaarnemerschap. Hoeveel SP'ers regelen politieke kwesties immers wel even in de gemeenteraad? Hoeveel SP-afdelingen interpreteren 'de wijken in' als ZO-kranten in de brievenbus deponeren? Hoeveel partijgenoten voeren een actie zonder een uitgewerkt plan, strategie, onderzoek en voorbereiding?

EEN NIEUWE SAMENLEVING BOUWEN

De vakbond verkoopt geen dienst, en de SP geen opvattingen. Beide bouwen een nieuwe samenleving. Daarvoor zijn stenen, specie en vooral handen nodig.

De vakbeweging raakte over de gehele wereld verstrikt in een web van individualisme en zaakwaarnemerschap. Een visie of strategie op het opbouwen van een sterke-mensen-vakbond, leek niet noodzakelijk. Tel daarbij op dat goed

WIJ ZIJN GEEN BEDRIJF DAT EEN DIENST VERKOOPT

We zijn een organisatie die door arbeiders is opgericht om uitdrukking te geven aan hun gezamenlijke macht en deze uit te oefenen. Wij zijn het middel waardoor onze leden in verzet kunnen komen tegen hun werkgevers en degenen die macht in de maatschappij hebben. Via ons kunnen ze zeggen: "Luister naar ons, we hebben recht op en eisen het recht om met respect te worden behandeld. We zijn geen 'menselijk kapitaal'. We eisen het recht op dat naar onze zorgen wordt geluisterd, niet uit beleefdheid of als een gunst maar gewoon omdat je wel móét luisteren naar wat we te zeggen hebben."

Michael Crosby, *Power at work: rebuilding the Australian union movement*, Sydney 2005, p. 80

georganiseerde sectoren geld en middelen 'vasthouden' en alle ingrediënten voor aftakeling zijn aanwezig. En aldus gebeurde. In het westen daalde de organisatiegraad van vakbonden met zo'n 20 procent. Er werd gedacht dat bestaande leden behouden konden worden door hen 'vet te mesten' met nieuwe vormen van individuele dienstverlening. De rest – inclusief een toestroom van nieuwe leden – zou dan vanzelf, of via allerlei op zichzelf staande marketingtrucs, wel volgen, luidde het credo. Tegenval-lende resultaten van een commercieel bedrijf worden immers ook al gauw toegeschreven aan niet toereikende dienstverlening of een falend marketingbeleid. Terwijl de vakbeweging meer energie stak in individuele vakbondsleden en in onbegrijpelijk en vooral afstandelijk gelobby en geregeld, vervreemde zij zich van een (nieuwe) meerderheid op de werkvloer. Daarmee werd de vakbeweging *zij* in plaats van *wij*.

Vraag een willekeurig vakbondslid naar het belang van de vakbond en het antwoord zal niet zelden luiden: "als ik problemen heb, dan lossen ze die voor me op." Vakbondsleden die willen weten of de vakbond kan helpen bij het 'kwijtraken' van lastige burens, zijn geen zeldzaamheid. De vakbond als grote goeroe. Een voor de hand liggende maar onmogelijke positie. De kracht en invloed van vakbonden worden immers vooral bepaald door de bereidheid van de leden om iets wel of niet te doen. Als diezelfde leden niets anders doen dan staren naar hun zogenaamde zaakwaarnemer, dan is er duidelijk sprake van 'pudding in de spieren'.

Schoonmakers in actie in Rotterdam.

Judy Lock overlegt met FNV-organisator en SP'er Said Afalah

AGNES JONGERIUS IS NIET HET PROBLEEM

Het is precies die houding die de sociale beweging op een – gezien de publieke opinie – welhaast onmogelijke achterstand gezet heeft in het AOW-gevecht. Degenen die stellen dat Agnes Jongerius het probleem is, houden zichzelf voor de gek. Het probleem zit veel dieper. Natuurlijk: als je niet gelooft in actie, dan ben je ongeloofwaardig als je gedwongen wordt tot actie. Helemaal waar. Maar het ontbreken van een goed onderbouwd plan om die strijd te winnen, is niet eens het grootste probleem. Het ontbreken van een overtuigend antwoord op de waarom-zijn-wij-op-aarde-vraag van de vakbeweging is dat wel. Er kan slechts één antwoord zijn: om sterker te worden. Want als je sterker wordt, krijg je een rechtvaardiger stuk van de taart. En dus: als je spierballen wil, kun je niet volstaan met het betalen van contributie. Iedere werknemer dient zelf de gewichten op te pakken. Er bestaan geen messiassen of tovenaars in de echte-mensen-wereld.

En daar zit ook een gevaar voor de SP. Worden we regelaars en zaakwaarnemers van de problemen van mensen of kiezen we voor opbouwen vanaf de grond en in de uiteenlopende gemeenschappen? Doen wij het 'voor' mensen? Of leveren wij de gewichten en zeggen we erbij: wil je sterker worden, dan moet je ze zelf oppakken?

Aan elkaar genaaide poetsdoeken met steunbetuigingen vormen de grootste poetsdoek ter wereld

Hoe mooi doelstellingen als een 'rechtvaardige verdeling van inkomen en vermogen' en 'invloed van werkers op ondernemingen' ook mogen zijn, ieder die zich opstelt als verzekeraar en zaakwaarnemer, wordt ook zo beoordeeld. Wat is de logische reactie van vakbondsleden of stemmers als hun 'zaakwaarnemer', hun 'tovenaar', hun 'goeroe' niet aan de verwachtingen voldoet? Zij gedragen zich als echte consumenten en gaan elders shoppen. Oftewel: een vakbond van consumenten is geen sterke vakbond. Met consumentisme bind je namelijk geen mensen. En dat geldt eveneens voor schriftelijke vragen in de gemeenteraad of een voorstel in de Tweede Kamer.

DE SPIERBALLEN VAN JUDY

Sociale vooruitgang ontstaat immers niet vanzelf. Zij is altijd een resultaat van het handen inéénslaan van een groep mensen met een duidelijk idee over hoe het beter zou kunnen.

Om in te zien dat georganiseerde mensen de wereld ten positieve kunnen veranderen, hoeft je niet te geloven in de revolutie van de verworpenen der aarde. Je hoeft slechts te geloven dat mensen samen op hun eigen werkplek meer kunnen bereiken dan tig zaakwaarnemers op afstand. Dat mensen begrijpen wat haalbaar is en wat onhaalbaar is, als en zolang ze zelf onderdeel van het proces zijn.

Kiezen voor fundamentele verandering in elke vezel van het vakbondslif. In de levens van mensen staan, verbanden durven te leggen met gemeenschappen, leiders op de werkvloer vinden en ontwikkelen. FNV Bondgenoten maakt die keuze, langzaam maar zeker. Dat is goed, maar het moet nog veel massaler. Kiezen voor een allesomvattend plan, voor een boodschap, en bovenal voor de gewichten die klaar liggen om opgepakt te worden. Het lef hebben om de vakbond te 'verliezen' aan de mensen. Opdat zij weer *wij* wordt. De spierballen van alle Judy's in de schoonmaak tonen het gelijk van die verandering.

FNV Bondgenoten werkt al enkele jaren aan de hand van de organizing-methode. Onderzoek, visie, plan om te winnen, leiders zoeken en spierballen kweken. De actiecampagne Schoongenoeg is een voorbeeld van een organizing-aanpak.

Meer informatie op www.wijhebbenerschoongenoegvan.nl

GANSCH HET RADERWERK STAAT STIL
ALS UW MACHTIGE ARM HET WIL....

WAAR IS DE TROTSE VAKBOND?

Tekst: Ronald van Raak

Deze prent van Albert Hahn uit 1903 bevat drie politieke symbolen. Het eerste is de afbeelding van het Centraal Station in Amsterdam, dat werd voltooid in 1889. Dit station was destijds een toonbeeld van industriële vooruitgang. Dat blijkt ook uit het contrast met de schepen die achterlangs over het Amsterdamse IJ varen. Dit station is ontstaan in een tijd van opbouw. Het gebouw van architect Cuypers ziet er uit als een kathedraal, maar wel een kathedraal voor de toekomst. Het is – naast de haven – een nieuwe verbinding van Amsterdam met de wereld. Een trots publiek gebouw, waarvoor kosten noch moeite zijn gespaard. Wie nu door dit station loopt, voelt nog steeds iets van die belofte van een betere toekomst. Dit gevoel krijg je niet in de prefab-stations die de NS nu bouwt.

De industriële hoop van het station boven in de afbeelding staat in schril contrast tot het tweede symbool, de sikkeneurige figuren aan de onderkant. De mannen met bolhoeden. Nederland was in de negentiende eeuw een standensamenleving, met een scherpe tweedeling tussen de 'heren met hoeden' en 'Jan met de pet'. Deze groepen leefden in verschillende werelden, met gescheiden buurten, scholen en verenigingen. Toch zijn ook deze heren tekenen van een nieuwe tijd. Zij zijn geen traditionele handelslieden. Hahn beeldt ze af als moderne kapitalisten. Deze industriële elite heeft, in de woorden van Marx, 'haar

eigen doodgravers' geproduceerd. In het Communistisch Manifest (1848) schreef hij: 'Maar de bourgeoisie heeft niet slechts de wapenen gesmeed, die haar de dood brengen, maar ook de mannen voortgebracht die deze wapens zullen hanteren.'

Deze prent gaat ook over dit nieuwe wapen: de industriële arbeider, het derde symbool. Het kapitalisme had de tweedeling in de samenleving groter gemaakt. Rijkdom voor sommigen ging gepaard met armoede voor velen. En wie arm was, zou arm blijven. In de prent van Hahn vindt echter een omkering plaats. De kapitalisten zijn rijk, maar staan machteloos tegenover een reusachtige figuur. De arbeider is arm, maar machtig, met gebalde vuist en geheven arm. 'Gansch het raderwerk staat stil, als uw machtige arm het wil,' schreeuwt Hahn hem bemoedigend toe. Het enige bezit van de arbeider is zichzelf. Maar dat is tegelijk ook zijn kracht. Arbeiders hebben niets te verliezen. Zij profiteren niet van de goederen die zij produceren, maar ondervinden ook weinig nadeel als die productie wordt stilgelegd. En zo wordt de zwakte van de arbeider zijn kracht. En de kracht van de kapitalist zijn zwakte.

De prent van Hahn is een oproep aan spoorarbeiders om deel te nemen aan de eerste spoorwegstaking in Nederland. Doel van de staking was niet een hoger loon, of betere arbeidsomstandigheden voor de spoorarbeiders zelf. Dit was een solidariteitsstaking, voor het recht van werknemers om zichzelf te organiseren. Met deze staking steunden de spoorarbeiders de arbeiders in de haven, waar havenbaronnen het lidmaatschap van een vakbond hadden verboden. Die solidariteit was hard nodig. Laders en

lossers in de haven hadden geen opleiding en waren gemakkelijk te vervangen. Werknemers bij het spoor hadden speciale kennis en kunde en stonden veel sterker. Na twee dagen was de staking gewonnen. De macht van de spoormannen bleek echter zo groot dat de regering besloot spoorstakingen voortaan te verbieden. De strijd om deze 'worgwetten' van tafel te krijgen, werd verloren. De politie greep in en duizenden spoorarbeiders werden alsnog op straat gezet.

In 1903 was veel moed nodig om te staken. Arbeiders streden niet alleen tegen hun bazen, maar ook tegen de regering, die de macht van de beginnende vakbonden vreesde. Ruim honderd jaar later zijn de vakbonden massaorganisaties, die bij de regering aan tafel zitten. En meebeslissen over de organisatie van ons land. Maar die macht lijkt nu hun zwakte. De vakbonden zijn gerespecteerd, maar niet sterk. Groot, maar niet trots. Vakbondsbazen bij FNV en CNV lijken het strijden verleerd. Een reden waarom leden zich minder thuis voelen bij de bonden. Hahn heeft een heldere boodschap voor de vakbondsbestuurders van nu. Maak mensen groter dan ze zijn, door solidariteit te organiseren. Maak mensen sterker dan ze dachten, door samen te strijden. Moeten we nu nog bang zijn voor een regering, waarin ook sociaaldemocraten zitten? Vakbonden, geef ons weer redenen om trots te zijn!

HET RIJKE ROOIE LEVEN

DEEL 53

RODE JAS

PAUL ULENBELT
SP-Tweede Kamerlid

In december 1995 schudde Wim Kok zijn ideologische veren af. Kok citeerde toen PvdA-ideoloog Kalma, die geschreven had dat afscheid van de socialistische ideologie nodig was om te vernieuwen. Kok wilde 'een definitieve verbreking van de ideologische banden met andere nazaten van de traditionele socialistische beweging'. Zo schudde hij zijn ideologische veren af en zette hij zich af tegen GroenLinks en de SP.

Het zijn rare vogels die hun veren afschudden. Vogels zonder veren zie je alleen maar in het vriesvak. Vogels zonder jas zijn kil en koud. Je kunt ze nog opeten, maar daarna zijn ze definitief van de aardbodem verdwenen.

Wouter Bos stond in 2004 schouder aan schouder met Femke Halsema en Jan Marijnissen op het podium op de Coolsingel in Rotterdam. Ze stonden daar om de regeringsplannen waardoor de pensioenvoorziening zou verslechteren tegen te houden. Bos had zijn rode PvdA-jas aan. Afgelopen november, toen er op diezelfde Coolsingel 15.000 mensen demonstreerden tegen de verhoging van de AOW-leeftijd, was Bos er niet bij. Halsema trouwens ook niet. Bos en Halsema zijn voor een AOW op 67. Agnes Jongerius van de FNV constateerde dat Bos zijn rode jas had afgelegd. Het gemak waarmee Bos afstand neemt van zijn verkiezingsprogramma uit 2006 en de erfenis van zijn partijgenoten Drees en Suurhoff bij de vuilnisbak zet, is kil en koud.

Veel van mijn vakbondsvrienden hebben het helemaal gehad met de PvdA. Vakbondsbestuurders die

jarenlang de PvdA trouw waren gebleven, zeggen hun lidmaatschap nu op. Ben Roodhuizen van FNV Bondgenoten is er zo een. 35 jaar lid. In een open brief aan de PvdA schrijft hij: "De maat is echter vol. Uw besluit om de AOW uit te gaan hollen is A-Sociaal en volstrekt verwerpelijk. U liegt ook tegen ons en de andere kiezers. Dit zou u niet gaan doen! Het is een drogreden, dat de crisis u hier toe zet.

In mijn functie als vakbondsbestuurder ben ik elke dag in contact met onze leden in bedrijven en instellingen. De weerzin tegen de PvdA is – al geruime tijd – ernstig en niet meer tegen te spreken. Deze PvdA kan ik ook niet meer steunen, niet meer met mijn lidmaatschap maar ook niet meer met mijn stem."

Tijdens de afgelopen maanden heb ik veel mijn rode jas aangetrokken om in het hele land handtekeningen op te halen voor de petitie '65 blijft 65'. Met Ben kon ik altijd goed opschieten. Hij vond het mooi dat ik, net als hij een vakbondsmen, in de Tweede Kamer kwam. "Alleen voor de foute partij", voegde hij er toen aan toe. Beste Ben, ik heb nog wel een rode jas voor je.

